

**Ethica Amoris, Sive Theologia Sanctorum, Magni
Præsertim Augustini, Et Thomæ Aquinatis**

Circa Universam Amoris & Morum Doctrinam, Adversus Novitias Opiniones
Strenuè propugnata, Et In Materiis Principaliter Hodie Controversis
Fundamentaliter discussa

De Generalibus Principiis Amoris Et Morum - Prolegomena septem,
Librosque undecim complectens

Henricus, de Sancto Ignatio

Leodii, 1709

Liber III. Amor moralis.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-73187](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-73187)

minio voluntatis in omnes actus perfectè voluntarios, foret, quia ad dominium voluntatis in actus suos, elicitos vel imperatos, necessa-

ria foret libertas electionis, seu indifferentie. At ista non requiritur, ut pluribus ostensum est cap. 3. & seqq. Nihil igitur obstat.

LIBER TERTIUS.

Amor Moralis.

Moralitas omnis ex amore petitur, uti proximè videbitur. Amoris proinde moralitas, morum omnium, seu actuum omnium humanorum moralitatem, seu bonitatem malitiamque complectitur. Enimverò quid moralitas est, nisi liberi actus ad regulam suam ordinatio, vel inordinatio? Quamnam verò universalis est actuum omnium liberorum regula, nisi lex aeterna, quæ regularum est regula, à qua ceteræ regulæ habent, & sine qua non habent vim regulandi? Lex porro aeterna per sacram nobis Scripturam proponitur, per rationemque & conscientiam nobis applicatur. *Non præcipit autem Scriptura, nisi charitatem, nec culpam nisi cupiditatem, & eo modo informat mores hominum, ut Augustinus dicit l. 3. doctr. christ. c. 10. Regula proinde amoris, morum omnium bonorum malorumque, regula est. Quisquis igitur mores vult componere, amorem suum debet ordinare. Ille enim iuste sanctèque vivit, qui ordinem servat in dilectione, ne aliquid diligit, quod non sit diligendum, aut non diligit, quod diligendum est, aut amplius diligit, quod minus diligendum est, aut aequè diligit, quod vel minus vel amplius diligendum est, aut minus vel amplius, quod aequè diligi debet.* Card. Bona princip. vit. christ. §. 38.

CAPUT I.

Moralitatis descriptio.

IDE bonis malisque moribus tractaturi, à sterilibus abstinebimus quaestionibus, quibus plerique Moralium tractatores adedò paginas implent, ut non doceant vivere, sed disputare, potiusque tradant principia sterilis Metaphysicæ, quam vitæ christianæ. Quod ut caveamus, solas illas explicabimus difficultates, quæ prodesse possunt ad Christiani hominis institutionem, ad cupiditatis destructionem, ad charitatis ædificationem. Hunc in finem, ante omnia scire operæ pretium est, quid sit amor, seu actus moralis.

2 Actus itaque moralis, nihil aliud est, nisi actus liber, cum ordine ad regulas morum. Ut enim S. Thomas ait 1. 2. q. 18. a. 5. dicuntur *aliqui actus morales, secundum quod sunt à ratione*, id est, secundum ordinem ad regulas rationis. Quibus si actus sit conformis, est moraliter bonus; si difformis, est moraliter malus. Moralitas proinde nihil aliud est,

nisi liberi actus ordo ad rectæ rationis regulas, maximè ad legem Dei aeternam, quæ (ut dixi ante caput primum) regularum regula est. Quam ob causam, sicut actus malus, seu peccatum ab Augustino & Doctoribus passim, definitur: *dictum, factum vel concupitum contra legem Dei aeternam*, id est, actus legi Dei aeternæ difformis; sic actus bonus, ex adverso, benè definitur: *dictum, factum vel concupitum secundum legem Dei aeternam*, seu actus isti legi conformis. Per consequens, actus moralis in genere, rectè definitur: *actus liber, dicens ordinem ad legem Dei aeternam*.

Actus (inquam) liber. Quia, ut S. Thomas ait a. 9. actus voluntatis, si non procedat à ratione deliberata, propriè loquendo moralis non est. Lex quippe aeterna, ceteraque rationis regula, libertatem in operante supponunt. Nec enim libertate destitutus præscribitur. Ideò & nos de libertate egimus, priusquam de moralitate.

CAPUT II.

Tametsi alii sint affectus in homine, omnes tamen ex amore velut fonte procedunt. Et ideò omnis moralitas ceterorum affectuum, actuumque, ex amoris moralitate petitur, sive ex ordinatione vel inordinatione ipsius ad legem aeternam.

Veritatem hanc perspicuè tradit Augustinus epist. 54. dicens: *Non faciunt bonos vel malos mores, nisi boni vel mali amores.* Quod si verum est de bonis malisque moribus, verum est & de indifferentibus, siqui dentur; si enim non faciunt bonos vel malos mores, nisi boni vel mali amores; similiter non faciunt mores indifferentes, nisi indifferentes amores. Quia, ut Augustinus prosequitur, *mores nostri, non ex eo quod quisquam novit, sed ex eo quod quisquam diligit, dijudicari solent.* Et sicut ex objecto seu specie, boni vel mali sunt, dum amor (ex quo procedunt) ex objecto seu specie bonus vel malus est; sic ex objecto seu specie indifferentes sunt, dum amor (ex quo procedunt) ex objecto seu specie indifferens est.

Enimverò omnis moralitas actuum externorum petitur formaliter ex actibus internis, juxta illud Psal. 44. *Omnis gloria Filia Regis ab intus.* Omnis verò moralitas actuum internorum vel formaliter, vel fontaliter petitur ex

MORA-

moralitate amoris, sive ex conformitate vel difformitate ipsius cum lege aeterna. Omnis quippe affectus humanus, omnique proinde affectus internus voluntatis, vel formaliter, vel fontaliter seu originaliter est amor. Quia si non est formaliter amor, ex amore velut fonte profluit, ut docet Augustinus l. 83. qq. q. 33. Amor quippe fons est & origo ceterorum omnium affectuum voluntatis. *Tametsi enim sunt alii affectus in homine, omnes ex amore velut fonte profluunt. Et si est ordo in amore, omnes affectus ordinati sunt; si non est ordo in amore, in ipsis quoque nullus ordo, sed pervertitas & inordinatio est,* inquit Cardinalis Bona princip. vit. christ. p. 2. §. 38. Sicut enim fluentes aquae naturam participant sui fontis; sic universi affectus humani moralitatem participant fontalis amoris. Ex amore quippe ordinato inordinati affectus procedere nequeunt; neque ex inordinato amore, affectus ordinati. Christum attestante: *Non potest arbor bona malos fructus facere, neque arbor mala fructus bonos.*

6 Quod verò amor, fons sit reliquorum affectuum, patet primò ex celebri dicto Augustini 13. Confess. 9. *Amor meus pondus meum, eo feror quocumque feror:* quod verificari nequit, nisi ceteri motus ex amore profluant.

7 2.º Ex eo quòd, pro varietate status, ac circumstantiarum rei amatae, amor in anima varios excitet affectus, & amans varios induat vultus. Re namque absente, desiderat; praesente, lætatur; periclitante, metuit; impedita, irascitur; amissa, tristatur, &c. prout idem Augustinus tradit 14. Civit. 7. Et quis, nisi amor, hoc totum facit? Cur enim quidpiam desideramus, nisi quia amamus? Cur de ipsius possessione gaudemus, nisi quia amamus, &c.? Causa etiam primordialis, cur objectum (qualecumque sit) prosequimur, est quia amamus. Causa cur ipsum averfamur & odimus, est quia oppositum diligimus. Nam ut Salesius l. 1. de amore c. 4. *Non ob aliam causam odimus malum, nisi ob amorem, quo prosequimur bonum.* Quod etiam docet S. Thomas 1. 2. q. 29. a. 2. ubi postquam in argumento *sed contra* id probavit ex Augustino loco citato; dicente, quòd *omnes affectiones causentur ex amore*, in corp. id ipsum probat ex eo quòd rota ratio odiendi aliquid, sit repugnantia, quæ repugnat alteri: *per hoc autem aliquid est repugnans alteri, quia est corruptivum & impeditivum ejus, quod est conveniens.* Unde necesse est, quòd amor sit prior odio, & quòd nihil odio habeatur, nisi hoc quod contrariatur convenienti, quòd amatur. Et secundum hoc omne odium ex amore causatur. Quandoquidem amor unius rei, est causa, quòd ejus oppositum odio habeatur, ut ad 2. ait. Amor quippe continentiae, causa est, quòd odio habeatur incontinentia; amor justitiae causa est, quòd odio habeatur injustitia, sive peccatum, & sic de aliis. In tantum, ut mensura amoris unius oppositorum, mensura sit odii alterius, secundum illud Augustini epist. 144. *Tantum quisque pecca-*

Tom. I.

tum odit, quantum justitiam diligit.

Certa itaque Sanctorum doctrina est, experimento ipso comprobata, ceteras omnes affectiones, passionelque ex amore prodire; & idem est de actionibus quibusque: quia, uti rursus S. Thomas ibidem q. 28. a. 6. *omne agens*, quodcumque sit, agit quamcumque actionem ex aliquo amore. Quod in argum. *sed contra* probat ex D. Dionysio de div. om. c. 4. dicente: *Propter amorem boni omnia agunt quacumque agunt.* Et ad 2. *Ex amore causatur & desiderium, & tristitia, & delectatio Dei, per consequens omnes aliae passionis.* Unde *omnis actio, qua procedit ex quacumque passione, procedit etiam ex amore.* Et ad 3. *Odiunt etiam ex amore causatur.* Idèd ergo omnia mala sunt ista, si malus est amor; bona, si bonus, ut Augustinus dicit 14. Civit. 7.

Et confirmatur: moralitas humanorum actuum, nihil aliud est, nisi eorum ordinatio vel inordinatio ad legem aeternam, ut supra ostensum est. Atqui omnis eorum ordinatio vel inordinatio, vel est amor, vel ex amore procedit. Omnis namque ordinatio vel inordinatio, vel est fructio, vel usus, vel ex fructione uluve procedit. Omnis verò fructio & usus, amor est. Quandoquidem frui est aliquid amare propter seipsum; uti, est amare illud propter aliud, uti Augustinus definit l. 1. de doct. christ. c. 4. *Frui est amore alicui rei inhære propter seipsam; uti autem, quod ad usum venerit, ad id quod amas obrinendum referre.* Et c. 31. *Dicimus eam re nos perfrui; quam diligimus propter seipsam.* Et l. 11. de Trin. c. 21. *Eam re frui dicimur, qua nos non ad aliud referenda, per seipsam delectat; uti verò eam quam propter aliud quarimus.*

Quòd autem omnis ordinatio vel inordinatio, vel fructio sit, vel usus, idem Augustinus perspicue tradit l. 83. qq. q. 30. his verbis: *Omnis humana perversio est (quod etiam vitium nominatur) fruendis uti velle, atque utendis frui.* Ita & rursus omnis ordinatio, fruendis frui; atque utendis uti.

Et hinc virtutem nihil aliud esse, quam ordinem amoris; peccatum verò, inordinationem amoris, viri sapientes definiunt, inquit Card. Bona ubi supra §. 38. Enimverò definitio brevis & vera virtutis, est ordo amoris. Augustinus 15. Civit. 22. Nam, ut ait epist. 52. ad Macedon. *Virtus non est nisi ordinatè diligere quòd diligendum est. Id eligere prudentia est; nullis inde averti molestis, fortitudo est; nullis illecebris, temperantia est; nullà superbiam, justitia est.* Et l. de mor. Eccl. c. 15. *Illud quoque quòd quadripartita dicitur virtus, ex ipsius amoris vario quodam affectu, quantum intelligo, dicitur. Illas itaque quatuor virtutes Cardinales... sic definire non dabitem, ut temperantia sit amor, integrum se prabens ei quòd amatur. Fortitudo, amor facillè tolerans omnia propter quòd amatur. Justitia, amor soli amato serviens, & propterea rectè dominans. Prudentia, amor ea quibus adjuvatur, ab eis quibus impeditur, sa-*

D d

gaciter feligens. Sed hunc amorem, non cuiuslibet, sed Dei esse diximus, id est, summi boni. Et l. de grat. Christ. c. 25. Ut generaliter breviter que complectar quam de virtute habeam notionem... virtus est charitas, quâ id quod diligendum est, diligitur.

CAPUT III.

Primum Christiani hominis officium, est amorem suum rectè ordinare.

- 12 **C**onstat ex dictis capite præcedenti: ex recto quippe amoris ordine, pendet rectus ordo cæterorum humanorum affectuum, ætuumque. Si enim ordo est in amore, affectus omnes ordinati sunt; si ordo non est in amore, in ipsis quoque nullus ordo, sed perversitas & perturbatio est, ut sapienter advertit Emin. Cardinalis Bona loco supra relato.

CAPUT IV.

Prima proinde Theologi Moralis cura esse debet, sanam & christianam de Dei creaturarumque amore doctrinam tradere.

- 13 **S**equitur quoque ex dictis capite præcedenti: si enim primum Christiani hominis officium, vitæque christianæ fundamentum, est amorem suum rectè ordinare, prima & fundamentalis Christiani Doctores cura esse debet, docere rectum amoris ordinem. A christiana namque vitæ fundamento Moralem Christianam auspiciari debet; indeque suos de doctrina christiana libros auspiciatus est Augustinus, ab ordine utique amoris.
- 14 **E**t idè Moralem nostram, seu Sanctorum Ethicam, Augustini exemplo, nos quoque auspicamur, non solum ob rationem proximè allatam, sed & ut in ipso limine præscindamus radicem perniciosarum, scandalosarumque opinionum, quas Ecclesia per SS. Pontifices Alexandrum VII. & Innocentium XI. meritissimè proscripsit. Quarum Authores in Conclusiones christiana vitæ adèd relaxativas non abiissent, si Augustini, aliorumque passim Sanctorum, de ordinato Dei creaturarumque amore, principiis instruissent. Si enim recessus à doctrina Sanctorum, radix est tot laxiorum, scandalosarum perniciosarumque opinionum, ut Prolegomeno I. c. 6. à nobis est demonstratum; id maximè verum est de recessu à fundamentali ipsorum, de ordinato Dei, creaturarumque amore, doctrinâ. Quemadmodum enim ordo amoris, fons est, fundamentumque totius bonæ moralitatis; sic sana christianaque Sanctorum de amoris ordine doctrina, fons est fundamentumque totius Moralis Christianæ. Quod fundamentum ne ipsa quidem divina Scriptura aliter tradidit, nisi præcipiendo charitatem, culpandoque cupiditatem; & sic informando mores hominum, prout Augustinum attestantem supra audivimus. Enimverò

si radix omnium bonorum est charitas, & radix omnium malorum cupiditas, prout ex eadem divina Scriptura sancti Doctores tradunt: radix omnis sanæ de moribus doctrinæ ea est quæ ædificat charitatem, destruitque cupiditatem.

Atque hinc doctrina, quæ vel destruendo, vel plus æquo minuendo obligationem charitatis, regnum amplificat cupiditatis, radix est totius Moralis laxioris; indeque patefactus est aditus ad tot illas propositiones, quas Ecclesia damnavit, velut christiana vitæ nimium relaxativas; animarumque perniciem inferentes; eo quòd utique minùs quàm oportet faverent charitati, nimium cupiditati, adversarenturque doctrinæ Sanctorum de recto amoris ordine, uti perspicuum est 1°. in ea quæ usum permittit opinionis, quantumvis tenuiter probabilis pro carnali libertate (adèdque pro cupiditate) contra probabiliorem pro lege & charitate. 2°. In ea quæ Judici permittit ferre sententiam pro amico, juxta opinionem minùs probabilem. 3°. In ea quæ à mortali excusat semel in vita dumtaxat elicentem actum dilectionis Dei, vel quæ ad eum elicendum ne singulis quidem quinquenniis obligat, vel solum dum non est alia justificationis via. 4°. In ea quæ esum, potum, conjugiique opus permittit ob solam voluptatem cibi, vel potus, vel concubitus. 5°. In ea quæ permanere permittit in proxima peccati mortalis occasione, ad vitandum detrimentum aliquod, vel incommodum temporale. 6°. In ea quæ excusat gaudium, & desiderium inefficax mortis proximi, etiam patris, ob temporale emolumentum. 7°. In ea quæ in tantum amare permittit sæculum, ut ab elemosinæ de superfluis obligatione excuset reservantem pecunias, statui prætenti superfluas, ad statum altiorem per eas comparandum. 8°. In tot aliis excusantibus furta, usuras, simonias, homicidia, duella, innumeraque ejusmodi plus æquo faventia cupiditati, quarum proluxa specimina habes Prolegomeno I. c. 2. specimina certè non tam sapientia Ethicæ Christianam, quàm Gentilem, imò quàm honestior in plerisque fuit Ethica Philosophorum Gentilium; specimina, inquam, opinionum, quarum Authores Dei leges considerant velut odiosas, easque, ut tales, in favorem cupiditatis extenuant, atque ab humeris hominum excutiant, vel excutere nituntur.

Qui certè ab ejusmodi opinionibus haud dubiè abstinuissent, si deposito omni affectu pruriendi auribus, magis seridè perpendissent, qualem Deo, qualem proximo charitatem, juxta divina Oracula, Sanctorumque documenta, imò & juxta rectam rationem homo debeat, præsertim Christianus, & quomodò liber esse debeat à sæcularibus desideriis, nec creaturam ullam amare finaliter propter se, sed propter Deum, mansoriosque rerum omnium mortalium amores abnegare, ut soli Deo, tamquam Creatori, Redemptori ac fini suo, per amorem inhæreat.

17 Quod si satis perpenderent, sanctissimam castissimamque de omnibus deliberatis actibus nostris propter Deum faciendis doctrinam, in sacris eloquiis, traditione & ratione fundatissimam, velut nimis austeram, inhumanamque, imò velut Bajanam & Janfenianam, per magnam vel incitiam, & in doctrina Sanctorum oscitantiam, vel in Sanctos ipsos injuriam (in ipsamet eloquia sacra redundantem) carpere veriti fuissent, ac per consequens iusto Dei iudicio permitti non fuissent loqui adeò falsa, ut eorum aliqui (Ecclesià gemente) negaverint, quod ne ipsi quidem Ethnici negant, quodque natura lumen radiis plusquam solariibus ostendit, Deum utique in lege amoris, interiori dilectionis affectu, de præcepto, per se specialiter obligante, diligendum. Alii non nisi semel in vita asseruerint diligendum. Alii non nisi semel in anno. Alii semel dumtaxat singulis quinquenniis. Alii ne singulis quidem rigorose quinquenniis: quasi toto reliquo tempore per se liceat hæere in creaturarum amore; vel sibi, non Deo vivere. Alii licitum asserentes mansorium amorem, nedum honoris & pecuniæ (contra perspicua divinæ Scripturæ testimonia) sed & carnalium voluptatum cibi, potus, concubitus, &c. tandem in alias supra memoratas laxitates prolapsi sunt, pœnali quidem cæcitate, non tamen absque fundamento, semel concessò quòd per amorem finaliter in creatura liceat hæere. Quia, hoc semel dato, istius adhæisionis mensura statui non potest. Eorum quippe, quæ amantur in ordine ad finem, mensura statuitur secundum proportionem mediæ ad finem. Ast eorum quæ amantur ut finis, non est per quid, & secundum quid mensura statuatur. Per consequens non est per quid, & secundum quid mensura statuatur amoris creaturarum, si creaturæ esse queant finis ordinati amoris nostri, etiam sordidæ voluptates, de quibus supra. Amari ergo poterunt absque termino. Quod si verum est, laxitatum omnium confectaria sunt portenta. Ad quæ proinde præcavenda, securis ad radicem hanc ipso in lumine applicanda est. Quem in finem, ad majorem claritatem, roborque dicendorum, nonnulla præmittimus. Sit itaque

CAPUT V.

Ad christianam de amore doctrinam manuducit triplex divisio, quæ sancti Patres amorem æquale dividunt 1°. in mansorium & transitorium, sive in fruitionem & usum. 2°. in amorem Creatoris & creature. 3°. in charitatem latè dilectam, & cupiditatem, latè similiter acceptam.

18 **A**morem mansorium & transitorium, idem esse quod fruitionem & usum (juxta Augustinianam definitionem fruitionis & usus n. 9. traditam) inde perspicuum est, quòd amor mansorius ille sit, quo amans sistit in re ama-

Tom. I.

ta, eam propter se; non propter aliud diligendo; transitorium verò, quo amans non sistit in re amata, eam propter se diligendo, sed à re illa transit ad aliam, propter quam priorem amat. At hoc ipsum, & nihil aliud est fruitio & usus, prout constat ex dictis ibidem.

Quòd itaque divisio amoris in mansorium & 19 transitorium, sive in fruitionem & usum, sit adæquata, Gregorius Ariminensis, Augustiniana doctrinæ Assertor egregius, optimè probat ex Augustino, nullam agnoscentem dilectionem, quæ nec fruitio sit, nec usus. Libro namque primo de doctr. christ. c. 31. ad probandum, quòd Deus utitur nobis, arguit sic: Diligit nos Deus. Ergo vel fruitur, vel utitur. Non fruitur. Ergo utitur. *Nam si neque fruitur, neque fruitur, non invenio quemadmodum diligat.* Quod argumentum non concluderet, si dilectionem agnosceret, quæ nec fruitio sit, nec usus; utpote quæ datà, inveniri posset Dei erga nos dilectio; tamen si Deus nec uteretur, nec fruere nobis.

Probari etiam potest hac ratione: Omnis 20 amor, vel sistit in re amata, vel non sistit (neque enim inter duo ista contradictoria dabile est medium.) Si sistit, est amor mansorius, seu fruitio; utpote rei istius amor propter se, non propter aliud. Si non sistit, transit à re ista in aliam, propter quam, non propter se illam amat; sicque est amor transitorium, seu usus.

Secunda etiam divisio amoris, in amorem 21 Creatoris & creaturæ, juxta Sanctos, est adæquata. Cùm omnis amor, seu dilectio, sit entis alicujus (*voluntas quippe rationalis... non sic potest diligere, ut amorem suum non velit ad aliquid religare*, ait S. Fulgentius l. 1. ad Monim. c. 18. Omne verò ens, vel Creator est, vel creatura. Omnis ergo amor vel Creatoris est, vel creaturæ. Et ita docet S. Leo Papa serm. 5. de jejun. sept. mens. his verbis: *Duo amores sunt, ex quibus omnes prodeunt voluntates... Rationalis enim animus, qui sine amore esse non potest, aut Dei amator est, aut mundi*) id est creaturæ. Et S. Gregorius l. 18. Moral. c. 1. *Esse quidem sine delectatione (adèdque sine dilectione) anima nequaquam potest: nam aut infimis delectatur, aut summis, id est, vel creaturis, vel Deo. Et ante utrumque S. Augustinus l. 9. Trinit. c. 7. Nemo volens aliquid facit, quod non in corde suo prius dixerit. Quod verbum amore concipitur, sive creaturæ, sive Creatoris... Ergo aut cupiditate, aut charitate. Nemo ergo volens aliquid facit, nisi vel amore creaturæ, vel amore Creatoris: adèdque vel cupiditate, vel charitate. Quia omnis amor creaturæ, in ipsa sistens, juxta Augustinum est cupiditas. Omnis verò amor Creatoris, in ipso sistens, est charitas. Ergo juxta Augustinum non datur amor, qui vel non sistat in creatura, vel in Creatore. Unde in Psal. 122. dicit, quòd omnis amor aut ascendit, aut descendit. Quod idèd dicit, quia omnis amor vel Dei est vel creaturæ: si Dei, ascendit; si creaturæ, descendit. *Amor**

D d 2

du quippe *Deum, ascendis* (inquit in Plal. 126.) *amando creaturam, cadis*, adeoque descendis.

22 Quod si objicias, amorem boni in communi, nec Dei amorem esse, nec creaturæ. Respondeo 1°. amorem boni in communi, esse amorem beatitudinis, uti (cum Philosophis antiquis) docent Augustinus & Thomas, aientes, quidquid homo vult, sive bonum, sive malum, ex hoc amore procedere, quo quisque vult beatus esse. *Beati* (inquit Tullius in Horrenfio) *omnes esse volumus*. Et *acquirenda beatitudinis causâ* (inquit Augustinus. 13 Trin. 3. & in Plal. 32.) *faciunt omnes homines quidquid vel boni faciunt, vel mali*. Beatitudinem omnes indefinenter appetunt; eo quod omnes naturaliter satari & expleri cupiant appetitum suum. Qui cum summo dumtaxat bono satari queat, indefinenter à quovis appetitur. Appetitus proinde, seu amor illius, est amor Dei confusè cogniti, uti post S. Augustinum docet S. Thomas 1. p. q. 60. a. 5. q. 105. a. 4. & 1. 2. q. 19. a. 10. Quia reverà & summum bonum, & bonum commune, seu in communi, est idem optimus Deus, qui non aliam indidit voluntati inclinationem omni voluntati communem, quam ad se solum verum omnis voluntatis bonum, qui naturam avium & piscium, omniumque aliorum animalium ad verum eorum bonum inclinavit; non verò ad bonum aliquod abstractum, aut nescio quod, quod nec creatum sit, nec increatum, quod in rerum natura esse non potest, sed in solis spatii imaginariis cerebri illud confingentis. Talis boni amorem omni homini ab Authore naturæ naturaliter inditum esse quis credat? Non credit certè Augustinus; sed est (inquit) *mentibus hominum veri boni* (realiter proinde existentis) *naturaliter inserta cupiditas* (quâ omnes beati esse volunt); *quidquid aliud quisquam latenter velit, ab hac voluntate non recedit*. Id unum ardentissimo amore appetunt, (singulis momentis, sicut aves aërem, pisces aquam, &c.) & propter hoc cætera quæcumque appetunt. Et propterea illud bonum esse non potest nisi bonum universale, sive Deus, in quo (ut S. Thomas ait) *unum & idem est ejus substantia, & bonum commune*. Aliàs naturalis illa dilectio esset perversa. Ardentissimo quippe amore appetere bonum abstractum, sive ens rationis, & propter illud cætera quæcumque appetere, est dilectio perversa. Cum solus Deus sic ordinatè appeti possit.

23 Respondeo 2°. omne bonum, sive in communi amatum, sive in particulari, esse bonum amatum alicui. Nam, uti S. Thomas ait 1. p. q. 20. a. 1. ad 3. actus amoris semper tendit in duo, scilicet in bonum volitum, & in eum cui est volitum. Siquidem *amare* (ut ait 1. 2. q. 26. a. 4.) *est velle alicui bonum*. Sic ergo *motus amoris in duo tendit, scilicet in bonum quod quis vult... & in illum cui vult*. Vel ergo amans sibi ipsi vult bonum per intellectum abstractum (quod objiciens vocat bonum in communi) vel vult illud alteri? Si sibi, vult illud

creaturæ: (quæ sola talem abstractionem facere potest) per consequens est amor creaturæ, tamquam finis cui. Si alteri, istud alterum est ens aliquod susceptivum boni. Vel ergo Deus est, vel creatura. Atque adeò vel Dei amor est, vel creaturæ, saltem velut finis cui.

De tertia divisione major est difficultas, propter trigessimam octavam propositionem à Pio V. damnatam: *Omnis amor creatura rationalis, aut vitiosa est cupiditas, quâ mundus diligitur, quæ à Joanne prohibetur; aut laudabilis illa charitas, quæ per Spiritum sanctum in corde diffusâ Deus amatur*. Et aliam consimilem, damnatam ab Alexandro VIII. *Omnis humana actio deliberata, est Dei dilectio, vel mundi. Si Dei, charitas Patris est. Si mundi, concupiscentia carnis; hoc est, mala est*. Verùm ex dictis Prolegom. 6. c. 9. constat, propositionem illam trigessimam octavam à Pio V. damnatam non esse in sensu catholico, quo eam probati Ecclesiæ Patres tradunt; sed in sensu in Ecclesiâ peregrino, resultante vel ex ipsis verbis damnatæ propositionis secundum se, vel ex collatione ipsius cum aliis propositionibus in eadem Bulla damnatis. Utrovis modo damnata propositio illa toto ostio differt à nostra. Absolutè namque, sive secundum se spectata, non admittit medium inter cupiditatem strictè, & charitatem strictè similiter acceptam (quam nostra admittit): siquidem cupiditatem strictè acceptam significant verba ista: *Cupiditas, quâ mundus diligitur, quæ à Joanne prohibetur*. Charitatem etiam strictè sumptam designant verba ista: *Charitas, quæ per Spiritum sanctum in corde diffusâ Deus amatur*. Quæ verba Tridentinum sess. 6. c. 7. intelligit de charitate justificante, sicut & Augustinus serm. 163. aliàs 3. de verbis Apost. & alibi sæpius. Cupiditatem quoque strictè sumptam apertè denotat *concupiscentia carnis* in propositione per Alexandrum VIII. proscripta. Inter charitatem verò strictè, & cupiditatem strictè sumptam, media est charitas latè, seu generaliter accepta, sicut & cupiditas latè sumpta, v. g. amor creaturæ honestatis præcisè. Conferendo etiam propositionem illam trigessimam octavam cum aliis eadem in Bulla damnatis, adhuc manifestius apparet in ea agi de charitate strictè accepta, vel utique perfectâ, vel propria justorum, quæ est per Spiritum sanctum inhabitantem, sicut & de charitate & cupiditate dominante, prout ostendimus Prolegomeno illo 6.

Scio quosdam importunè obstrepere, dicendo, propositionem trigessimam octavam damnatam esse in sensu Baii, qui admisit amorem Dei imperfectum, medium inter cupiditatem & charitatem strictè acceptam.

Sed nego assumptum. Tum quia propositio illa non est Baii (nec hoc Bulla dicit) vel certè est à delatoribus adulterata, prout ipse conquestus est in Apologia sua. Nec certè Bajus habet verba illa: *quæ per Spiritum sanctum in corde diffusâ*. Tum quia Pius V. in Bulla sua non dicit se omnes propositiones illas damnare in

sensu Baii, sed (ad summum) in sensu ab Aferioribus intento, colligendo utique vel ex ipsis terminis, quibus exprimuntur in Bulla, vel ex collatione totius doctrinae per eam damnatae; non verò ex libris ipsorum, ut probavimus eodem Proleg. 6. Neque ergo Piana Bulla, neque Decretum Alexandrinum (in Bulla illa fundatum) prohibet, ne divisio illa adaequata dicatur in sensu, quo adaequatam asserunt Augustinus, Fulgentius, Leo Papa, Gregorius Magnus, alique Patres ibidem laudati, cupiditatem utique latè accipientes pro amore cuiuscumque rei non propter Deum, sicut & charitatem pro amore cuiuscumque rei propter Deum, sive amor iste perfectus sit, sive imperfectus; sive in corde dominans & super omnia, sive non; sive per Spiritum sanctum inhabitantem, sive solum excitantem; sive iustorum proprium, sive iustis & peccatoribus communem.

27 Quo sensu divisionem illam amoris adaequatam esse, non sola Patrum autoritas ostendit, sed invicta quoque ratio suadet: quia omnis amor, seu dilectio, vel Creatoris est, vel creaturae, uti probavimus n. 21. & 22. Si Creatoris, vel est mansorius, sive Dei finaliter propter se; vel transitorius, sive Dei propter creaturam (neque enim datur medium, uti ostendimus n. 19. & 20.) Si primum, est charitas latè sumpta, utpote Dei propter se amor. Si secundum, est cupiditas, latè similiter accepta: cum amor Dei propter creaturam, sit amor creaturae propter se.

28 Si non sit amor Creatoris, sed creaturae, vel rursus est mansorius, sive creaturae propter se, in ipsa sistendo, & est cupiditas; vel transitorius à creatura ad Deum, ita ut sit amor creaturae finaliter propter Deum, & est charitas. Ergo omnis amor, seu dilectio, dicto sensu est charitas, vel cupiditas.

29 Paulo aliter sic: omnis amor, vel est mansorius, vel transitorius. Si primum, vel est mansorius in Creatore, & est charitas; vel est mansorius in creatura, & est cupiditas. Si secundum, vel est transitorius à Deo ad creaturam, & est cupiditas; vel à creatura ad Deum, & est charitas.

30 Vel rursus sic: omnis amor creaturae rationalis, vel in Deo sistit, vel non sistit. Si sistit, charitas est. Si non sistit in Deo, sistit in creatura (cum necessariò sistat in alterutro) omnis verò amor, sistens in creatura, cupiditas est.

31 Ante oculos Christiani semper esse debet triplex allata divisio; utpote satis indigitans, omne momentum, omnem horam, omnem diem, omnem hebdomadam, omnem mensem, omnem annum, omne vitæ tempus, quod creatura, ratione utens, non impendit in amore & fruitione sui Creatoris, sive in charitate, impendere in amore & fruitione creaturae, sive in cupiditate. Voluntatem quippe, vigilante ratione, sine amore aliquo esse, & in totum feriari non posse, doctrina San-

ctorum est, nominatim S. Leonis, & S. Gregorii supra, & S. Bernardi l. de grat. c. 2. aientis, voluntatem non posse aliquando nihil omnino velle. Velle autem sine amore non potest, ut constat ex dictis cap. 2. Igitur sine amore aliquo esse non potest. Unde Augustinus praefat. in Psal. 31. mortuos esse dicit, qui nihil amant. Rationem dat, sive ipse, sive quisquis est Author libri de substantia dilectionis cap. 6. quia *vita cordis amor est, & idcirco impossibile est, ut sine amore sit cor, quod vivere cupit.* Eadem est doctrina S. Fulgentii Prolegom. 6. c. 9. relati; dicit enim, quodd *voluntas creaturae rationalis sine qualicumque amore esse non potest.* Semper ergo vel Deum diligit, vel creaturam. Semper proinde, vel charitate, vel cupiditate, sensu saepius exposito. Atqui Christiano non licet, vitæ suæ tempus, v. g. annum, mensem, hebdomadam, diem, horam, imò nec momentum unum voluntariè impendere cupiditati, subtrahereque charitati, prout ex Scripturis, Patribus & multiplici ratione demonstrabitur in sequentibus.

CAPUT VI.

Ad amorem ordinatum, actumque bonum, non sufficit velle & facere bonum, sed oportet illud velle & facere bene, sive intentione bona, cumque omnibus debitis circumstantiis.

Ratio sumitur 1°. ex vulgato axioma: 32
Bonum ex integra causa, malum ex quolibet defectu. 2°. Ex eo quod objectum bonum malè amari possit, & actus bonus malè fieri. Quod contingit, quoties ipsi deest aliqua circumstantia debita, vel adest indebita.

Potè inter circumstantias potissima est circumstantia finis, cuius proinde habenda est ratio praecipua, duas ob causas.

33 Prima, quia amor propriè est finis, sive eius quod propter se finaliter amatur, & in quo amor sistit, ut postea probabitur.

34 Secunda, quia finis est praecipuum, quod in actibus moralibus attenditur, juxta illud Augustini l. 2. de serm. Dom. in mont. c. 2. *Non quid quisque faciat, sed quo animo faciat, considerandum est.* Et praefat. in Psal. 31. *Non valde attendas quid homo faciat, sed quid, cum facit, aspiciat.* Nam, ut Prosper, vel Julianus Pomerius, vel (ut aliis placet) S. Leo l. 3. de vit. contemplat. c. 14. ait, *Non quid, sed propter quid faciamus, in illa ultima examinatione querendum est.* Et ideo, non siquid patimur, sed si propter justitiam patimur, beati, ait S. Bernardus serm. de divers. Ideo etiam S. Augustinus tr. 7. in epist. Joan. de Christi loquens traditione, facta à Patre aeterno, & Juda: *Cum una sit res (inquit) ex diversis eam intentionibus s. metiamur, unum amandum, alterum damnandum; unum glorificandum, alterum detestandum invenimus.*

36 Propterea etiam non tam officiis, quam finibus, à vitiis discernendas esse virtutes, idem

Augustinus ostendit l. 4. in Julian. c. 3. his verbis: *Novetur, non officiis, sed finibus, à viis discernendas esse virtutes. Officium autem est, quod faciendum est; finis verò, propter quod faciendum est. Cum itaque facit homo aliquid, ubi peccare non videtur, si non propter hoc facit, propter quod facere debet, peccare convincitur. Et rursum: Quidquid boni sit ab homine, & non propter hoc sit, propter quod fieri debere vera sapientia præcipit, eisi officio videatur bonum, ipso non recto sine peccatum est.*

37 Ceterum quòd non sufficiat bonitas finis, si vel objectum malum sit, vel aliqua circumstantia mala, rationem primam habes n. 32. Ratio altera est, quia quando vel medium est malum, vel aliqua circumstantia mala, intentio tunc verè non est bona, nec aspiciens quòd aspiciendum est (quod ad intentionem bonam postulat Augustinus l. 2. de ferm. Dom. in mont. c. 1.) Intentio quippe verè bona, & aspiciens quòd aspiciendum est, debet ad finem bonum referre objectum, seu medium, ad finem illum hìc & nunc referibile. Objectum verò malum referibile non est ad finem bonum, v. g. peccatum ad gloriam Dei; sicut nec objectum bonum, in circumstantiis indebitis; utpote in illis non bonum, ut patet in locutione de rebus piis, tempore, vel loco indebito.

38 Neque tamen, ad actum moraliter bonum, necesse est quòd objectum secundum se sit bonum (cum odium peccati, secundum se mali, bonum sit; sicut & actus, quo voluntas ob finem moraliter bonum, vult objectum secundum se indifferens); sed sufficit, quòd voluntas in illud tendat conformiter ad legem æternam, ut constet in allato exemplo odii peccati. Tamen enim peccatum secundum se malum sit, æternæque legi difforme, nec proinde benè amari possit; ut objectum tamen odii, est isti legi conforme, benèque odibile: quia lex æterna vult illud odio haberi. Econtrà Deus, tamen secundum se bonus, esse non potest objectum odii, nisi contra legem æternam; & idè respectu odii esse non potest objectum bonum, seu benè odibile, sed objectum malum, odioque improprietatum.

CAPUT VII.

Ad amorem ordinatum, actumque bonum, non sufficit intentio bona.

39 **R**atio petitur ex dictis n. 37. Si enim vel objectum malum sit, vel aliqua circumstantia mala, amor est inordinatus, actusque malus, ut ibidem ostensum est.

40 Hinc erravit Cassianus collat. 17. c. 17. & 18. Sicut & Author imperfecti in Matth. c. 7. dum ex necessaria boni finis intentione actiones malas excusarunt, v. g. mendacium officiosum, ad vitandum grave de veritatis confessione discrimen. *Non enim sunt facienda mala, ut eveniant bona.* Rom. 3. Et ut optime Augustinus l. contra mendac. c. 7. Interest

quidem plurimum, quà causà, quo fine, quà intentione quid fiat. Sed ea, que constat esse peccata, nullo bona causa obtentu, nullo quasi bono fine, nullà velut bonà intentione faciendâ sunt. Cui succinens Bernardus ferm. 40. incant. ad illa verba: *Pulchra sunt gena tue, sicut turris: Duo (inquit) in intentione... necessario requiruntur, res, & causa, id est, quid intendas, & propter quid. Ex his sane duobus, vel decor, vel deformitas iudicatur, ut anima, qua ambo ista recta atque pudica haberit, illi merito veraciterque dicatur: Pulchra sunt gena tue, sicut turris. Quæ verò altero horum carnerit, non poterit dici de ea, quòd pulchra sunt gena ejus, sicut turris, propter eam, quæ adhuc ex parte erit, deformitatem.*

Sapienter proinde Contentonus to. 3. dist. 4. c. 1. sub finem concludit, quòd si intentio gloriæ & honoris Dei, per se honesta, per se casta, & semper laudanda, opus malum non justificat: quomodo excusabuntur cædes, gula, ambitiones, aliaque id genus scelerata, ob voluntatem dandi signa excellentiæ. Ob existimationem apud homines captandam. Ut appetitus suis actibus fruatur. Ut sacerdotum pinguis obineatur. Ob naturalem fastus inclinationem. Propter temporalem commoditatem, ut quidam novelli morum corruptores, potiùs quàm Doctores, excogitarunt.

CAPUT VIII.

Tota moralitas, seu bonitas vel malitia actus exterioris, ipsi formaliter provenit ab actu interiori. Nulla proinde exteriori actui formalis inest bonitas vel malitia, distincta à bonitate, vel malitia formalis actus interioris.

Per actum exteriorem hìc intelligitur omnis actus, non elicitus, sed imperatus à voluntate. Per interiorem verò intelligitur omnis actus à voluntate elicitus. Proinde non soli actus membrorum ac sensuum externorum, sed & intellectus, & appetitus sensitivi, quatenus à voluntate imperati, hìc veniunt nomine actuum exteriorum.

Totam itaque moralitatem, seu bonitatem & malitiam actus exterioris, ipsi provenire ab actu interiori, communis est doctrina Theologorum, signanter Baconii nostri in 3. dist. 37. a. 1. & 3. ubi id benè probat 1º. Ex eo quòd habens, vel exercens actum virtutis exteriorem, sine interiori, nihil habeat de bono virtutis formaliter; habens verò, vel exercens actum virtutis interiorem, sine exteriori, habeat bonum virtutis formaliter. In solo ergo interiori actu, bonum virtutis formaliter consistit; atque inde provenit, derivaturque in actum exteriorem.

Probat 2º. Quia moralitas, seu bonitas & malitia formalis, sequitur libertatem, tamquam fundamentum suum proximum; immò ipsam involvit (cum moralitas nihil aliud sit quàm libertas cum ordine ad morum regulam) sed

sed tota libertas actus exterioris ipsi provenit ab actu interiori, atque ex eo derivatur in actum exteriorem. Ergo & tota moralitas, &c.

45 Et confirmatur ex communi doctrina Sanctorum. Chrysostomus namque Homil. 19. in Matth. *Voluntas est (inquit) que aut remuneratur, aut condemnatur. Opera autem, testimonia sunt voluntatis. Non ergo Deus querit opera propter se, ut sciat quomodo iudicet; sed propter alios, ut omnes intelligant, quia iustus est.* Ambrosius l. 1. Offic. c. 3. *Affectus divitem, vel pauperem eleemosynam facit, pretiumque imponit rebus.* Augustinus epist. 49. q. 4. *Appetitum voluntatis, humanorum omnium est mensura factorum.* Et rursum: *Voluntatis affectus, omnium factorum meritumque mensura est.* Et lib. 4. retract. c. 9. *Voluntas est, qua peccatur, & recte vivitur.* Ex quibus verbis S. Thomas 1. 2. q. 20. a. 1. probat, quod bonum & malum morale per prius consistit in voluntate, & inde derivetur in actum exteriorem.

46 Ad quod etiam probandum valet sententia Gregorii Magni Homil. 5. in Evangel. *Deus cor, non substantiam pensat.* Unde concludit, quod ante oculos Domini numquam vacua est manus a munere, si fuerit arca cordis repleta bona voluntate.

47 Quibus omnibus robur adjicit Apostolus 2. Cor. 8. *Si enim voluntas prompta est, secundum id quod habet accepta est; non secundum id quod non habet.* Quem textum ad intentum explanabimus cap. seq.

48 Confitendi nihilominus sunt actus exteriores mortales, sive procedentes ex voluntate interiori, mortaliter mala, per sinceram penitentiam non retractata. Quia vere sunt peccata mortalia, per denominationem extrinsecam ab interiori actu voluntatis. Omnia vero mortalia, secundum Tridentinum sess. 14. c. 5. *etiamsi occultissima sint, &c.* Clavula namque ista, *etiamsi occultissima sint*, designat, non sola ista, seu interna, quae sunt adversus duo ultima Decalogi praecepta, confitenda esse; sed & externa, quae aliis praeceptis adversantur.

49 Si tamen voluntas interior, ex qua procedunt, per sinceram penitentiam efficaciter retractata fuisset, antequam actus exterior sequeretur, iste exterior actus, sic consequens ex causa culpabiliter, ut jam impediri non posset, non inficeretur malitia pravae voluntatis, quae causam illam posuit; nec proinde ratione sui praecise necessario confitendus foret; utpote cui prava illa voluntas malitiam suam, postquam per legitimam retractationem esse desit, jam amplius communicare non potuisset.

50 Nec tamen hinc Vasquez, Sayrus, Layman, & alii Juniores recte concludunt, isto in casu non incurri censuram, excommunicationis v. g. actu exteriori, v. g. homicidio, annexam. Quia tamen excommunicatio supponat mortale peccatum; non tamen illud quod tale sit in se, sed vel in se, vel in causa. Neque enim punitur solum peccatum proprie di-

ctum; sed & effectus peccati. Nec peccatum esse definit punibile ex eo quod retractatum sit per penitentiam; cum fures iuste plectantur patibulo ob furtum, licet de eo confessi sint, & absoluti. Et hinc dictus actus externus, licet ratione sui praecise confitendus non sit; videtur tamen confitendus, ut Confessarius iudicet an peccator propter eum censuram non incurrit, vel non teneatur ad restitutionem, vel non sit irregularis, &c.

CAPUT IX.

Actus externus per se formaliter nihil bonitatis, vel malitiae, superaddit actui interiori efficaci: bene tamen occasionaliter & per accidens, quatenus actus interior, occasione ipsius adaugetur.

HAEC est Hugonis Victorini, S. Thomae, S. Bonaventurae, Baconii nostri, aliorumque passim Doctorum sententia, tamen dissentiat Scotus, cum suis. Et sequitur ex dictis cap. praecedenti. Si enim actus exterior nullam ex se habeat bonitatem, vel malitiam formalem, sed ex actu interiori dumtaxat: nullam igitur bonitatem, vel malitiam formalem, ex se formaliter actui superaddit interiori; utpote quam ex se formaliter superaddere nequit, nisi ex se formaliter habeat. Nemo quippe dat, quod non habet.

Et hanc veritatem Spiritus sanctus innuit 51 Psal. 44. cum dicit: *Omnis gloria Filiae Regis ab intus*, id est, ab interiori provenit, ut Hieronymus & Augustinus exponunt. Potestque multipliciter ostendi. Eadem quippe actio exterior in uno moraliter bona est; in alio non; in uno magis, in alio minus bona; in uno incomparabiliter magis bona, quam in alio, v. g. in beatissima Virgine, quam in aliis Sanctis, ob solam diversitatem actus interioris.

Voluntas etiam plena, absoluta, & efficax, 52 pro facto reputatur, dum factum excludit vel impossibilitas, vel Dei voluntas, ut constat ex Genes. 22. ubi Abrahami voluntatem, de immolando filio suo, Deus pro facto reputavit, dicens: *Quia fecisti hanc rem (nota ly fecisti) & non peperisti filio tuo unigenio, &c.*

Talis proinde voluntas, absque facto, non 54 minoris ante Deum meriti est, quam cum facto, ut constat ex 2. Cor. 8. *Si enim voluntas prompta est, secundum id quod habet accepta est; non secundum id quod non habet:* quibus verbis Apostolus, ut Sancti exponunt, totam perfectionem meritumque eleemosynae, in voluntatis collocat promptitudine, seu plenitudine: ita ut voluntas dandi eleemosynam, si ex se plena sit, perfectaque, & efficax, Deo non minus accepta sit, propter id quod in sua non habet potestate, dummodo efficaciter, quantum in se est, affectu faciat, quod non potest effectu. Ita Cyprianus l. 3. ad Quirinum c. 2. & Theophylactus in eum Apostoli locum,

ciens: *Qui habet, opus implet; qui non habet, jam sua voluntate opus implevit.* Quare? quia, ut Augustinus in Plal. 105. *si non habet saccus, vel arca, quod donet, habet cor, & voluntas.* Et in Plal. 57. *Quidquid vis, & non potes, factum Deus computat. Mens enim boni studii, ac pii voti (ait Salvanus in Prolog. lib. de provid.) etiamsi effectum non inveniat cepti operis, habet tamen premium voluntatis.*

55 Et idem, post infructuosos Apostolicae vitae labores, dicebat vir sanctus: *Non minus solves Domine, non minus solves; quia nempe per ipsum non steterat, quominus fructificaret.*

56 Ideo etiam S. Bernardus l. de interiori domo c. 8. *Quantum vis, tantum mereris: quantum crescit voluntas tua bona, tantum crescit meritum tuum.* Et epist. 77. *Quid planius, quam quod voluntas pro facto reputatur, ubi factum excludit necessitas?*

57 Itaque scivi non contingat facultas concubendi cum conjuge aliena; planum tamen aliquo modo sit, id eum cupere, & si potestas detur, facturum esse; non minus reus est, quam si in ipso facto deprehenderetur, inquit Augustinus l. 1. de lib. arb. c. 3. conformiter oraculo Salvatoris Matth. 5. *Omnis qui viderit mulierem, ad concupiscendam eam, jam mechatus est in corde suo.*

58 Ex his collige cum S. Thoma in 2. dist. 40. q. 1. a. 3. quod actus exterior nihil adjungit ad premium essentiale. *Tantum enim meretur, qui habet perfectam voluntatem aliquod bonum facienda, quantum si faceret illud, ut si facit unum actum, quantum si faceret multos, voluntate aequaliter manente.*

59 Quia tamen tale est cor hominis, ut in opere suo amplius inardescat; opere enim affectus nutritur, ut crescat, & amplior sit, & vix fieri potest, ut voluntas opere suo non augetur, ait Hugo Victorinus apud Baconium nostrum lococitato a. 4. Hinc occasionaliter, & per accidens ut plurimum contingit (ait Resolutus Doctor ibidem) quod operatio interior existens cum operatione exteriori, est melior, & perfectior, in hoc quod assequitur suum finem, vel attingit terminum. Operatio namque exterior est finis & terminus operationis interioris, uti ostendit a. 2. Contingit (inquam) quod actus interior, occasione exterioris, majoris sit intensiois, durationis, efficaciar, &c. Ut enim Augustinus ait tr. 58. in Joan. *Cum ad pedes fratris inclinatur corpus, etiam in corde ipso, vel excitatur, vel, si jam inerat, confirmatur ipsius humilitatis affectus.* Et in lib. de cur. ger. pro mort. c. 5. dicit quod exteriori corporis humilatione seipsum excitat homo, ad orandum gemendamque humiliter atque ferventius. *Et nescio quomodo, cum hi motus corporis (quibus genua figit, extendit manus, vel etiam prostermitur solo) fieri nisi motu animi precedente non possint, eisdem rursus exterioribus visibilibus factis, ille interior invisibilis, qui eos fecit, augetur; ac per hoc cordis affectus, qui, ut fierent ista, praecessit, quia facta sunt crescit.*

60 Ceterum quandocumque ex adjuncto ex-

teriori actu, nulla in actu interiori diversitas contingit, nihil minus bonitatis, vel malitias moralis, formaliter est in solo actu interiori, quam in interiori & exteriori simul, ut recte Hugo Victorin. l. 2. de Sacram. p. 14. c. 6. *Si contingat tantam esse voluntatem in eo qui non operatur, quanta est in illo qui opus exercet, ubi voluntas eadem est, meritum dissimile esse non potest.* Et S. Bonaventura in 2. dist. 40. a. 2. q. 1. *Tantum placet Deo ille qui habet voluntatem plenam, & non potest habere opus, quantum & ille qui habet voluntatem & opus.*

CAPUT X.

Objectiones dissolvuntur.

Objicies 1°. S. Augustinus l. 13. de Trinit. 61 c. 5. dicit, quod mala voluntate sua quilibet miser efficitur; sed miserior potestatem, qua desiderium mala voluntatis impletur. Et tr. 58. in Joan. *Quod manus non faciunt, corde faciunt: multo autem est melius. . . ut etiam manibus fiat.*

Respondeo id verum esse occasionaliter, & per accidens; non formaliter, & per se. Alias sibi manifeste contrarius foret Augustinus.

Objicies 2°. S. Bernardus epist. 77. dicit 62 voluntatem martyrii tantum valere, atque ipsum martyrium ad salutis obventum; non ad meriti cumulum.

Respondeo id non procedere de merito praemii essentialis, ex opere operantis, sed de merito praemii accidentaliter, ex opere operato; pro quanto martyrium opere susceptum, ex speciali Dei privilegio, Christique meritis, valet ad aureolam, ad quam non valet martyrium sola voluntate susceptum. Non itaque Bernardus contradicit Cypriano epist. ad Lucium Papam dicenti: *Neque in tribus pueris minor fuit martyrii dignitas, quia, morte frustrata, de camino ignis incolumes exierant. . . In Confessoribus Christi dilata martyria non meritum Confessionis minuit.*

Objicies 3°. Meritum non solum augetur 63 penes affectum internum voluntatis; sed etiam penes difficultates, & alias circumstantias operis, quae plerumque majores sunt in opere externo, quam in solo actu interno.

Respondeo meritum per se formaliter non augeti penes difficultatem operis externi, sed per accidens, & occasionaliter dumtaxat, pro quanto interior actus voluntatis secundum se melior est (utpote magis heroicus, & generosus) volendo efficaciter bonum, non obstante difficultate, &c.

Objicies 4°. Si plus mali non committeret, 64 qui peccatum opere externo perpetrat, quam qui illud perpetrat sola voluntate, gratia Deo agenda non forent pro subtrahenda operis exterioris occasione.

Respondeo negando sequelam: quia subtrahenda operis exterioris occasione, subtrahitur occasio augenda, continuanda, & multiplicanda malae voluntatis internae.

5°. Obji-

65 Objiciēs 5°. Voluntas quā elicere volo omnes actus bonos, quos Deipara, & Sancti omnes elicerunt, tantā quam ipsi perfectione, tanti non est meriti, quam si eos omnes, tantā perfectione de facto elicere.

Respondeo, quod tanti foret meriti, si id omnino efficaciter vellem tantā plenitudine, ac si omnes illos tantā cum perfectione elicere. Sed casus est Metaphysicus: quia ad ejusmodi voluntatem necessaria foret tanta gratia, quanta Deipara, & Sanctis omnibus concessa est. Unde siquando pii homines simile quid subinde dicunt, velleitate potius, quam plenā dicunt voluntate, uti colligitur ex eo quod similiter non operentur, datā opportunitate. *Non est autem perfecta voluntas, nisi sit talis, quae opportunitate datā operetur*, ait S. Thomas 1. 2. q. 29. a. 4.

66 Objiciēs 6°. Qui perfectā voluntate satisfacere vellet, v. g. parvo jejunio, quantum satisfaceret in Purgatorio, tantum equidem non satisfaceret.

Respondeo hoc idē esse, quia ad satisfactionem plurimum confert poena externa. Aliud proinde est de bonitate & merito; aliud de satisfactione.

CAPUT XI.

Bona quae facimus, saepe sunt bona mixta malis, & mala mixta bonis.

67 *Sapē dixi: non semper. Neque enim in omni opere bono justus peccat*, ut habet articulus 31. Lutheri, à Leone X. meritissimo condemnatus. Siquidem orthodoxae religionis doctrinae adversantur, qui hoc dicunt, uti Tridentinum definiit sess. 6. c. 11. Et quo fundamento hoc dicunt? quia perperam intelligunt propheticum istud Isa. 64. *Tamquam pannus menstruatae, universae justitiae nostrae.* Quod certē Propheta non dixit in persona fidelium & justorum; sed in persona Judaeorum, Christo non credentium, & impiorum, per quorum justitias non intelligit opera justa, sed iusticia expiatoria veteris legis, quae per Christum jam abolita sunt, & non solum mortua, sed & mortifera, & apud Deum foetida, velut pannus menstruatae. Ita S. Hieronymus ad citatum Isaia locum, Cyillus, Procopius, &c. *Siquis igitur (ait Hieronymus) post Evangelium Christi, & adventum Filii Dei, pedagoga legis observat caeremonias, audiat populum consentientem, quod omnis illa justitia panno sordidissimo comparetur.*

68 Sapē nihilominus bona justorum esse bona mixta malis, & mala mixta bonis, Sanctorum doctrina est: propter quam justis animis despondere non debent, sed humiliari in conspectu Dei, scrutantis renes & corda. Qui in die iudicii separabit pretiosum à vili, bonorumque operum sordes, velut paleas, Purgatorii igne expurgabit, velut rationali igne, quo actuum nostrorum bonitatem à concomitante malitia

discerneret, malitiam puniendo, bonitatem premiando.

Quod igitur bona justorum saepe sint bona mixta malis, & mala mixta bonis, Gregorius Magnus in fine Moralium perspicue tradit, dicens: *Redeundum est ad curiam cordis, ut, quasi in quodam Concilio consultationis, ad ipsum discernendum, convocem cogitationes mentis; quatenus ibi videam, ne aut incaute mala, aut bona non bene dixerim. Tunc enim bene dicitur bonum, cum is qui dicit, soli ei à quo accipit, per id appetit placere quod dicit. Et quidem mala me aliqua esse dixisse non invenio; tamen quia omnino non dixerim, non defendo. Bona verò, siqua divinitus accipiens, dixi, meo videlicet vitio minus me dixisse profiteor. Nam ad me intrinsecus rediens... dum ipsam subtiliter radicem meae intentionis inspicio, Deo quidem ex ea me summopere placere voluisse cognosco; sed eidem intentioni, quā Deo placere studeo, furtim se, nescio quomodo, intentio humanae laevis interfert. Quod cum jam postmodum tardeque discerno, invenio me aliter agere, quod scio me aliter inchoasse... sicut pro necessitate quidem cibus sumitur; sed in ipso est, dum furtim gula surrepit, edendi delectatio permiscetur. Faciendum est igitur, quod rectam intentionem nostram... nonnunquam intentioni minus recta... insidando comixtur. Si autem de his divinitus discretè discutimur, quis inter ista remanet saluus locus, quando & mala nostra pura mala sunt, & bona, quae nos habere credimus, pura bona esse nequaquam possunt.*

Quomodo verò id contingat, operosius hinc explicandum est. Et unum quidem eundemque physicè actum exteriorē, v. g. eleemosynae ex diversis principiis posse simul esse bonum, malumque, facile intelligitur. Quia eadem eleemosyna, quatenus à voluntate Domini bonā intentione imperatur, bona est: quatenus malā intentione perficitur à voluntate servi, est mala. Eadem quoque passio Christi, quatenus injustissime à Judaeis illata, est mala; bona verò, immò optima, quatenus iustissime à Christo suscepta. Quod si eadem eleemosyna, & passio, simul esse queat bona, & mala, quatenus procedit à diversis principiis, & suppositis, quidni & eadem actio exterior, quatenus imperatur à diversis actibus, uno bono, altero malo?

Potissima ergo difficultas est de actibus interioribus, an scilicet unus idemque physicè actus interior, simul esse possit bonus & malus? Simul (inquam) quia facile etiam intelligitur, successive id fieri posse, si sermo sit de actu contingenter bono & malo. Quemadmodum enim idem actus intellectus, in materia contingenti, transire potest de vero in falsum, & contra; sic & idem actus voluntatis de bono in malum, & contra: ut si velim laborare ad subventionem pauperis, & ista voluntas duret per horam, cujus medietas spectet ad diem feriale, altera ad diem festivum, Primā nam-

que medietate horæ erit voluntas bona; altera medietate erit mala.

72 Quæstio proinde est, an unus idemque physicè actus interior, simul esse possit bonus, malusque?

Respondeo 1°. unum eundemque physicè actum internum, respectu unius ejusdemque objecti, eodem modo, & sub iisdem circumstantiis spectati, non posse simul esse bonum & malum. Quia bonum & malum, respectu ejusdem actus, & objecti, eodem modo spectati, sunt differentiæ oppositæ, & invicem repugnantes, ut observat S. Thomas 1. 2. q. 20. a. 6. in argum. *Sed contra.*

73 Respondeo 2°. unum eundemque actum, in esse physico, dicentem ordinem ad duo objecta disparata, posse esse bonum respectu unius objecti, & simul malum respectu alterius. Potest enim quis uno physicè actu duas velle eleemosynas, duabus personis erogandas, unam uni propter Deum, alteram alteri propter vanam gloriam, vel complacentiam. Quo casu actus iste, licet physicè & formaliter unus; moraliter & virtualiter, seu æquivalenter est duplex; utpote æquivalens duobus tendentibus, quorum unus, respectu unius objecti, sit bonus; alter respectu alterius, sit malus; quique proinde quatenus est virtualiter & æquivalenter actus A. sit bonus, quatenus verò virtualiter & æquivalenter actus B. sit malus. Nulla quippe in eo repugnantia est vel oppositio; ideòque S. Thomas loco citato: *Si sit actus (inquit) unus unitate nature, & non unitate moris, potest esse bonus & malus.*

74 Respondeo 3°. quandocumque actus interior sic refertur ad finem malum, ut, non propter se, sed propter illum intendatur, actus ille, in individuo, totus malus est, non bonus. Quia ut S. Doctor ait q. 19. a. 7. ad 2. *Qui vult dare eleemosynam, propter inanem gloriam consequendam, vult id quod de se est bonum, non sub ratione boni, sed sub ratione mali (neque enim voluntas ipsius allicitur bonitate objecti, sed objectum bonum assumit ut instrumentum seu medium iniquitatis) & ideò prout volitum ab ipso, est malum. Unde voluntas ejus est mala.* Et in 2. dist. 38. q. 1. a. 4. *Cum aliquis vult dare eleemosynam, propter inanem gloriam, hic est unus actus voluntatis (ubi enim unum propter aliud, ibi unum tantum, ait Philosophus) & hic actus totus malus est.* Quia, ut Veritas dicit: *si oculus tuus fuerit nequam, totum corpus tuum tenebrosum erit.*

75 Ad consolationem tamen timoratorum, & maximè pusillanimum, respondeo 4°. unum eundemque physicè actum internum, respectu ejusdem objecti, diversis intentionibus imperatum, unâ bonâ, alterâ malâ, quarum una ad alteram disparatè, & merè concomitantet se habeat, simul esse bonum, malumque; bonum, quatenus, ob bonum finem, bonâ imperatur intentione; malum, quatenus, ob fi-

nem malum, impetatur malâ intentione. Ita Egidius, Adam, Cajetanus, Petrus Loria, Marcus à Serra, Contensonus 10. 3. dissert. 5. c. 2. specul. 3. Bonæ-Spei disput. 3. de moralit. actuum dub. 4. Steyartius Aphorism. p. 1. disput. 18. n. 10.

Et ratio est 1°. quia actus ille, licet physicè unus, est moraliter duplex, sicut *motus continuus, qui procedit ex diversa intentione, licet sit unus unitate nature, non est tamen unus unitate moris*, ait S. Thomas 1. 2. q. 20. a. 6. ad 1. Nulla verò repugnantia est in eo quòd, duorum moraliter actuum, unus sit moraliter bonus, alter malus, non obstante eorum unitate in esse natura. Sic enim idem actus exterior ex duplici elicito intentione, unâ bonâ, alterâ malâ, quarum una ad alteram merè disparatè & concomitantet se habet, absque ulla repugnantia simul est bonus & malus; utpote ut sic moraliter duplex. Nulla etiam repugnantia est in eo quòd idem actus interior ex duplici imperetur intentione, seu fine, quorum alter ad alterum disparatè se habeat, & merè concomitantet. Idem quippe actus ex duplici causâ finali, seu duplici fine & motivo procedere potest, ac sæpè procedit, quorum alter ad alterum merè concomitantet & disparatè se habeat. Et si idem actus exterior procedere possit, ac sæpè procedat ex duobus intentionibus disparatis; quidni & idem actus interior ex duobus finibus, seu motivis disparatis, v. g. eadem voluntas Pontificis dispensationem concedentis? Eundem assensum intellectus ex motivo divinæ fidei, simul & scientiæ experimentalis, procedere posse, & in Deipara, circa Verbi divini ex seipsa Virgine de facto processisse, fatis communiter admittunt Philosophi Theologice.

2°. Nisi vera sit assertio nostra, possunt contrarii Authores Orbem lustrare, assumptâque Philosophi laternâ, hominem in meridie quarentis, actum bonum vestigare. Et vix invenient. Quia ipsa etiam pietatis opera, plurimum concomitantem habent defectum aliquem, v. g. vanæ gloriæ, vel complacentiæ latenter irrepentis. Ad quod reflectens Joannes à S. Thoma, faterur, opera pietatis, fideique, pœnitentiæ & justificationis œconomiam, compati minutorum peccatorum fordes; sed eorum amore non elici: quia tamen si fiant cum illis, non procedunt ex illis; quia ad istos pietatis actus habent se concomitantet, non antecedenter. Et hoc sensu S. Thomas 1. 2. q. 19. a. 2. ad 2. ait: *Supposito quòd voluntas sit boni, nulla circumstantia potest eam facere malam.*

Verùm si opera illa pietatis, ideò non desinant esse opera pietatis, quia licet fiant cum minutoribus illis nævis, non procedunt ex illis; similiter actus, moraliter virtualiter duplex, elicitus ob duos fines disparatos, unum bonum, alterum malum, quatenus moraliter actus A. elicitus ob finem bonum, non desinit esse bonus, ob consortium & concomitantiam actus B. moraliter virtualiter distincti,

eliciti ob finem malum : quia quatenus actus A. elicitus ob finem bonum , non elicitur ob finem malum , sive ex amore ipsius . Tametsi enim fiat cum ipso , non procedit ex ipso . Quia amor mali finis ad actum illum A. se habet concomitanter , non antecedenter .

79 Et verò si actus bonus , sive interior , sive exterior , eo ipso desineret esse bonus , quo extrinsecus aliquis eum comitatur defectus , vè nobis , in quibus , tametsi vigilantibus , pauci in hac vita forent actus boni : quia pauci sunt , quos extrinsecus defectus aliquis non comitetur . Quem ob defectum si penitus amitteremus fructum actionis bonæ , paucissimi homines pœnitentiæ suæ fructum perciperent : quia paucissimi sunt , quorum pœnitentiam defectus aliquis non comitetur , vel scilicet excessiva aliqua indiscretio , vel se intermiscens nimia remissio , vel aliquis affectus purè humanus . Pauci etiam parentes , magistri , superiores , suæ sollicitudinis & zeli disciplinæ meritum non amitterent , dum ex isto zelo , vel filios , vel subditos , vel lascivientem corrigunt juventutem : quia correctionem istam ut plurimum aliquis comitatur defectus , v. g. iracundiæ , vel excessus , &c. Pauci rursus suæ in sumendo cibo temperantiæ , & intentionis divinæ gloriæ acciperent mercedem : quia pauci sunt , in quibus temperantiam illam & intentionem insidiosæ voluptatis indulgentia non comitetur . Denique rara avis in terris , cujus piis operibus (etiam supernaturalibus infusarum virtutum , pûisque intentionibus recipiendorum Sacramentorum) non nihil humani affectus extrinsecè & concomitanter non misceatur . Qui tamen haud idèò desinunt intrinsecè & secundum se esse boni : quia intrinsecè & per se non attingunt finem seu affectum malum ; sed per alium moraliter actum , vel formaliter , vel virtualiter distinctum .

80 Et idèò S. Gregorius n. 69. relatus : *Fatendum* (inquit) *quòd rectam intentionem nostram , quæ soli Deo placere appetit , nonnumquam inentio minus recta , quæ de donis Dei placere hominibus querit , insidiando comitetur . Si autem de his divinius districtè discutimur (secundum rigorem) contrariæ opinionis Salmanticensium nostrorum , Joannis à S. Thoma , &c. aientium tunc omne perdi meritum) quis inter ista remanet salvis locus , quando & mala nostra , pura mala sunt , & bona quæ nos habere credimus , pura bona esse nequaquam possunt ?* Ea igitur Gregorius censuit bona mixta malis . Et idem censuit Bernardus ferm. 5. de verb. Isa. cum dixit , *justitiam nostram , rectam forsitan esse , non puram .*

CAPUT XII.

Satisfit objectionibus Salmanticensium , aliorumque superiori assertioni contradicentium .

81 **O**bjicies 1° . Quandocumque actus ex objecto bonus sit ob finem malum , nullo

Tom. I.

modo est bonus . Numquam igitur simul est bonus & malus . Probatum antecedens , quia hoc ipso quòd fit ob finem malum , ne quidem est bonus ex objecto . Neque enim bonitatem ullam sumit ab objecto , nisi volito sub ratione boni ; adeoque ut affecto omnibus debitis circumstantiis , ita scilicet ut nulla adsit circumstantia indebita , nec absit ulla circumstantia debita . *Bonum namque ex integra causa ; malum ex quolibet defectu .* Unde S. Thomas 1. 2. q. 19. a. 7. ad 2. *Qui vult dare elemosinam propter inanem gloriam consequendam , vult id quod de se est bonum sub ratione mali ; & idèò , prout est volutum ab ipso , est malum . Unde voluntas ejus est mala .*

Respondeo antecedens esse verum , quando actus de se bonus merè sit ob finem malum ; non quando fit ob duos fines disparatos , quorum unus bonus est , ad malum nullo modo relatus , de quo casu non loquitur S. Thomas . Isto namque casu actus ille moraliter est duplex , saltem virtualiter & æquivalenter ; & quatenus fit ob finem bonum , non fit ob finem malum , licèt fiat cum fine malo , id est , cum alio actu in esse moris , saltem virtualiter distincto , finem malum respiciente . Itaque actus ille , quatenus fit ob finem bonum , nullà afficitur circumstantiâ malâ , nec ulla ipsi deest circumstantia ipsi quâ tali debita . Proinde non deest ipsi causa integra bonitatis in propria linea . Cum circumstantia mali finis , concomitantis finem illum bonum , ad lineam ipsius non pertineat , nec ipsum afficiat quatenus actum A. respicientem finem bonum , sed quatenus actum B. moraliter distinctum , saltem virtualiter .

Objicies 2° . Recta ratio dicat , ad actum bonum necesse esse , quòd omnem excludat obliquitatem , tam ex parte objecti , quàm ex parte circumstantiarum . Dicat enim justa justè prosequenda . Solusque actus ille moraliter est bonus , seu virtuosus , qui conformis est iudicio prudentiali , quod est proxima , nonnumquamque humanorum actuum regula . Prudentiæ verò munus est , circumspicere , & cavere , ne quis defectus ullo ex capite irrepit in actum .

Respondeo inde solum confici , unum eundemque actum in esse moris , ut bonus sit , excludere debere omnem obliquitatem ac defectum . Si autem sit moraliter duplex , sive respiciens duplicem finem , bonum & malum ; quorum alter ad alterum disparatè ac merè concomitanter se habeat , quatenus v. g. est actus A. respiciens finem bonum , debere à se excludere omnem defectum , ut sit conformis iudicio prudentiali ; sed non debere excludere omnem defectum , & circumstantiam malam ab actu B. moraliter distincto ; utpote quæ ipsum (ut actum A.) non afficit , sed ad ipsum quâ talem , merè concomitanter se habet .

Objicies 3° . Nullus actus virtutis esse potest malus (cum definitio virtutis sit : *Bona qualitas , quâ nemo malè utitur*) ; sed omnis actus bonus est actus virtutis . Ergo nullus

E c 2

actus bonus potest esse malus.

Respondeo majorem esse veram de actu virtutis, procedente à sola virtute velut principio (quia virtute tamquam principio, nemo potest malè uti, prout S. Thomas docet 1. 2. q. 55. a. 4. ad 5.); secus de actu virtutis, ut procedente ab alio vitioso principio, non per se, sed per alium moraliter actum, ad ipsum, tamquam virtutis actum, merè disparatè & concomitanter se habentem.

84 Objicies 4°. Tam impossibile est justitiam & iniquitatem simul in uno actu reperiri, quam lucem & tenebras in uno subjecto. *Quis enim participatio justitiæ cum iniquitate* (ait Apostolus 2. Cor. 6.) *aut quæ societas luci ad tenebras?* Unde Augustinus 1. contra mendac. c. 7. & 15. *Nihil potest dici absurdius, quam opus aliquod esse simul justum & injustum.*

Respondeo justitiam & iniquitatem simul reperiri non posse in uno actu, qui non sit moraliter duplex, vel formaliter, vel saltem virtualiter, & æquivalenter; secus si sit moraliter duplex, ut supra. Neque enim hoc est contra Apostolum, ibi solum admonentem Corinthios, ut à convictu & consortio infidelium separentur. Non est etiam contra Augustinum, ibi solum volentem, *ea, quæ constat esse peccata, sicut furta, supra, &c. nullo bonæ causæ obtentu, nullo quasi bono fine, nullâ velut bonâ intentione faciendâ esse*, ut ait cap. 15. citato. Solum proinde vult, mendacium, furtum, & similia, quamlibet facta bonum ob finem, absque absurditate dici non posse simul justa & injusta. De cujus veritate nullus hodie dubitat.

85 Objicies 5°. Implicat Deum specialiter influere in actum, in quo partem habet diabolus; in eoque sibi complacere. Sed Deus specialiter influit in omnem actum bonum, in eoque sibi complacet. Ergo implicat eum actum esse bonum, in quo partem habet diabolus.

Et confirmatur: si hoc fieri posset, homo posset, uno eodemque actu, duobus simul dominis servire, Deo scilicet & diabolo, contra oraculum Salvatoris: *Nemo potest duobus dominis servire.*

86 Respondeo, implicantiam esse in eo, quod Deus specialiter influat in actum, in quo partem habet diabolus, secundum quod in eo partem habet diabolus; utique secundum quod malus est. Nullam tamen implicantiam esse in eo, quod Deus specialiter influat in actum, secundum quod bonus est; quomodo partem in eo diabolus non habet. Neque in casu assertionis nostræ Deum specialiter influere in actum moraliter eundem, cum eo in quo partem habet diabolus, neque in eo sibi complacere; sed in actum moraliter diversum, & solum in esse physico unum.

87 Ad confirmationem similiter respondeo, hominem non posse duobus simul dominis servire, actu moraliter uno; secus actu moraliter duplici. Non sic ut utrique serviat, tamquam absolutè domino, & tamquam fini suo positivè ultimo (quod fieri non posse, docemur

oraculo illo Salvatoris); sed Deo tamquam absolutè Domino, sineque positivè ultimo, per actum v. g. temperantiæ, factum propter Deum super omnia dilectum; & creaturæ, tamquam fini negativè ultimo, per actum moraliter diversum, factum ob alium finem disparatum, venialiter malum.

Objicies 6°. Implicat eundem actum simul esse meritorium & demeritorium. Igitur & simul esse bonum & malum.

Respondeo non esse inconveniens in eo quod idem physicè actus, sed moraliter duplex, sit meritorius, in quantum bonus; & demeritorius, in quantum malus. Sicut nullum est inconveniens in eo quod per duos actus, physicè distinctos, idem homo simul mereatur & demereatur; uti fortassis accidit obstetricibus Ægyptiis, de quibus S. Thomas 1. 2. q. 114. a. ult. ad 2. ait: *Obstetrices habuerunt bonam voluntatem, quoad liberationem puerorum Hebræorum, ex timore Dei factam: non tamen fuit recta earum voluntas, quantum ad hoc quod mendacium confinxerunt. Ubi Cajetanus: Deus tantâ bonitate affuit, ut, etiam inter malas nostras voluntates, gaudeat se ordinare opera, quæ remuneret. Itaque licet obstetrices peccarint, & demeritæ sint mentiendi; benè fecerunt tamen, & præmium meruerunt in eo quod tunc, cum mentitæ sunt, ex timore Dei, bonam habuerunt voluntatem conservandi populum Dei. Unde Exodi 1. dicitur: Quia timuerunt obstetrices Deum, edificavit eis domos.*

Responsio tamen intelligenda non est de actu simul meritorio & demeritorio vitæ & mortis æternæ. Neque enim homo simul dignus esse potest vitæ & mortis æternæ, etiam per duos actus physicè distinctos; nec simul esse in gratia & mortali peccato. Aliàs simul esset in gratia, gratiæque privatione. Quod implicat. Intelligenda proinde est de actu physicè uno, sed moraliter duplici, simul meritorio vitæ, vel gratiæ, & demeritorio pœnæ temporalis. Qua in re nulla apparet implicantia, magis quam sit in eo quod homo actu physicè duplici sic simul mereatur & demereatur.

CAPUT XIII.

Omnis actus deliberatus, in individuo, bonus est, vel malus; id est, bonè, vel malè factus: & hoc sensu nullus indifferens in individuo.

Hanc post Albertum Magnum, Præcepto-rem suum, tradit S. Thomas in 1. dist. 1. q. 3. ad 3. & 1. 2. q. 18. a. 9. Estque communis sententia sanctorum Patrum, & Doctorum.

Et probatur 1°. Autoritate sacrorum Eloquentiorum, quibus 1. 2. demonstrabitur obligatio Deum amandi, in omnibus quæ deliberatè amamus, ad ipsumque referendi quidquid deliberatè agimus, illa etiam quæ in specie sunt indifferentia, ut manducare, bibere, &c.

Vel ergo hoc facimus, vel non. Si facimus, bene; si minus, male facimus. Quidquid ergo deliberatè facimus, vel bene, vel male in individuo facimus.

91 2°. Ex Matth. 12. ubi Salvator dividit arborem in bonam & malam; sicut & arboris fructus, in bonos & malos: *Aut facite arborem bonam, & fructum ejus bonum; aut facite arborem malam, & fructum ejus malum.* Quæ divisio manca foret, si daretur in individuo voluntas media inter bonam & malam, sive sumpta pro potentia, sive sumpta pro actu. Sic enim daretur arbor media, & fructus ejus medius: cum arboris nomine voluntas intelligatur.

92 3°. Rursus ex Matth. 12. ubi sic: *Omne verbum otiosum, quod locuti fuerint homines, reddent rationem de eo in die judicii. Ex verbis enim tuis justificaberis, & ex verbis tuis condemnaberis.* Ex quibus verbis sic arguo: de omnibus deliberatis factis, in die judicii, in ordine ad justificationem, vel condemnationem, æquè nos oportet reddere rationem, quàm de omnibus deliberatis verbis. Sed de omnibus deliberatis verbis, in ordine ad justificationem, vel condemnationem, reddenda est ratio. Omnia proinde vel bona sunt, vel mala (de solis namque bonis justificabimur; de solis malis condemnabimur) nulla in individuo indifferentia. Siqua enim in individuo indifferentia forent ad bonitatem vel malitiam; in individuo indifferentia forent ad justificationem, vel condemnationem. Siqua verò in individuo indifferentia forent ad justificationem, vel condemnationem; forent verba otiosa. Quod negat Evangelium, juxta communem SS. Patrum expositionem, apud Valentiam hæc disput. 2. q. 13. puncto 6. de verbo. Neque enim per verbum otiosum Patres intelligunt verbum esse malum, v. g. nocivum, mendax, detractorium, blasphemum, impium, &c. (prout aliqui Juniores peperam interpretantur) aliàs vim non haberet argumentum à fortiori, quo Salvator ibi probat, reddendam in die judicii rationem de verbis nocivis, mendacibus, detractoriis, blasphemis, impiis, quibus Pharisæi calumniabantur ipsum in Beelzebub ejicere demonia; id (inquam) à fortiori probat, ex eo quod de verbis otiosis, in die judicii, rationem reddituri sint, in ordine ad pœnam & condemnationem. Quia (ut Ambrosius exponit l. 1. Offic. c. 2.) *Si pro otioso verbo ratio postitur; quanto magis pro sermone impietatis, & blasphemiarum? Vel, ut Bernardus in serm. de tripl. custod. Si de omni vel otioso verbo... Deo sunt reddituri rationem... quanto distri-ctius de verbo mendaci & injurioso, &c. Si verò de verbis otiosis ratio redditur ad pœnam, quanto magis de operibus?* ait Hieronymus in Psal. 16. Enimverò cuncta quæ sunt adducet Deus in judicium, Eccl. ult. utique in ordine ad sententiam justificationis, vel condemnationis, sive præmii, vel pœnæ. Neque enim alterius sententiæ, & judicii (saltem pro di-

ctis, & factis adulatorum) mentio legitur in sacris Litteris.

Porro otiosum SS. Patres concorditer vo-
cant, quod non refertur ad debitum finem bonum. Unde Origenes Homil. 1. in Psal. 38. *Otiosus est, qui neque boni, neque mali aliquid agit.* Hieronymus in cap. 4. ad Ephes. Otiosum verbum est, quod non edificat audientes, ut si, omissis seriis, de rebus frivolis loquamur, & fabulas narremus antiquas. Basilis in reg. ad interrogat. 23. *Omne verbum, quod ad propositum in Domino usum non servit, otiosum est.* Gregorius Homil. 6. in Evang. *Otiosum verbum est, quod aut utilitate rectitudinis, aut ratione justæ necessitatis caret.* Ita ut pro fine non habeat adificationem. Immediatè namque subdit: *Otiosa ergo colloquia ad adificationis studium vertite.* Bernardus tr. de vit. solitar. ad fratres de monte Dei: *Quicumque... quodcumque agit... & non propter hoc agit, ut Deo serviat, in eo quod agit otiat.*

Hinc appetitus gloriæ, non relatus ad glori-
am Dei, vel salutem proximi, vanus est, juxta S. Thomam 2. 2. q. 132. a. 1. *Potest gloria dici vana tripliciter... Tertio modo ex parte ipsius qui gloriam appetit, qui videlicet appetitum gloriæ suæ non refert in debitum finem, puta ad honorem Dei, vel proximi salutem.*

Sed & appetitus scientiæ, eundem in finem
non relatus, est vanus, juxta eundem ibidem q. 167. a. 1. *Appetitus, vel studium cognoscendæ veritatis, potest habere perveritatem... ex ipsa inordinatione appetitus & studii ad cognoscendam veritatem. Et hoc quadrupliciter... Tertio, quando homo appetit cognoscere veritatem circa creaturas, non referendo ad debitum finem, scilicet ad cognitionem Dei. Unde Augustinus dicit in lib. de ver. relig. c. 29. quod in consideratione creaturarum non est vana... curiositas exercenda, sed gradus ad immortalia & semper permanentia faciendus. Et ad 1. Potest esse vitium in cognitione aliorum verorum, secundum quod talis appetitus non debito modo ordinatur ad cognitionem summæ veritatis. Ratio est, quia, ut ait in 1. dist. 1. q. 3. ad 3. actus procedens à ratione deliberata, si est referibilis in Deum, & non refertur, vanus est, & otiosus. Et sicut in vanum gratiam accipit, qui eam non utitur ad finem, ad quem à Deo gratiam accipit; & in vanum tempus transigit, qui in eo non facit aliquid utile ad finem, ad quem Deus ipsi tempus concedit; & in vanum essent sol, elementa, &c. si non facerent id ad quod Deus illa condidit, si utique sol non illuminaret, ignis non calefaceret, aqua non humectaret, &c. Sic homo vanus & otiosus est, omni momento, quo nihil facit utile ad finem, propter quem factus est. Quomodo & in vanum homo libero suo utitur arbitrio, qui illo non utitur ad finem, ad quem ipsi unice datum est, utique ad servandam rectitudinem, propter ipsam rectitudinem. Ut enim Anselmus dicit l. de lib. arb. c. 3. *Liberum arbitrium homini non est datum, nisi ut ser-**

varet rectitudinem, propter ipsam rectitudinem.

- 96 3°. Idipsum probatur ex communi doctrina Sanctorum. Est enim procul dubio eorum omnium, qui tradunt obligationem referendi omnes actus nostros deliberatos in Deum. Quos longo agmine lib. 8. proferemus.
- 97 Est & specialiter Tertulliani l. de patient. c. 8. aientis, *manere nos omnis vani & supervacui dicti reatum*. Et Basilii Magni in Plal. 29. dicentis, quod omnis actio nostra vel nos ad Deum erigit, tamquam bona; vel ad inferiora deprimit, tamquam mala & peccaminosa: *Una qualibet actio, aut ad inferiora nos per peccatum gravando deducit; vel habiles ad Deum accedendi, ad Deum tollit*.
- 98 Et D. Augustini l. 2. de peccat. merit. c. 18. *Mrum, si potest in medio quidem voluntas sic consistere, quod nec bona, nec mala sit*. Et infra: *Voluntas, aut bona est, aut mala*. Quod Augustinus non dicit de sola voluntate in potentia, sed in actu, uti constat ex contextu & scopo ipsius, necnon ex eo quod si voluntas in actu non necessarii foret bona vel mala, id est, bene volens, vel male, nec voluntas in potentia necessarii talis foret. Cum voluntas in potentia ab actu suo qualificetur, utpote talis, qualis est dilectio ejus, uti frequenter Augustinus dicit. Nec ibi dumtaxat Augustinus negat actum in individuo indifferentem, sive medium inter recte & male factum, sed & in lib. de utilit. cred. c. 12. cum dicit: *Nonne factum, si recte factum non est, peccatum, id est, male factum est?* Porro ideo factum medium non admittit, quia *cum facit homo aliquid ubi peccare non videtur, si non propter hoc facit, propter quod facere debet (utique propter Deum) peccare convincitur. Ipso enim non recto sine peccatum est*.
- 99 Nec S. Fulgentius factum admittit medium inter bene & male factum. Cum actum non admittat medium inter placentem Deo, eique displicentem, l. 1. de verit. predest. c. 18. Alias enim ibi non diceret: *Omne quod non est ex fide, peccatum est. Et sine fide impossibile est placere Deo. Qui autem Deo non placet, sine dubio displicet*.
- 100 Nec D. Paulinus, sive Author Epistolae ad Celantiam, diceret: *Omne quod agimus, omne quod loquimur, aut de lata, aut de angusta via est*.
- 101 Nec D. Gregorius l. 26. Moral. c. 13. *Non enim ante oculos Dei vacue transvolant cogitationes nostra, & nulla momenta temporis per animum transeunt, sine statu retributionis*. Uti nec Bernardus: *Sicut capillus de capite, sic nec momentum peribit de tempore*. Nec Sancti passim dicerent, non dari medium, inter proficere & deficere. Si enim medium agnoscerent, inter bene & male agere, eo ipso medium agnoscerent, inter proficere & deficere. Cum is qui nec bene agit, nec male, nec proficiat, nec deficiat, ut per se manifestum est.

CAPUT XIV.

Contrariis occurritur argumentis.

Objicies 1°. In Concilio Constantiensi sess. 15. a. 6. damnata est propositio Joannis Hus, quae dicebat, nulla esse opera indifferentia.

Respondeo damnatam esse in sensu Authoris, volentis, omnia justorum opera esse bona, omnia opera peccatorum esse mala. Quod est haereticum: quia *sepies in die cadit justus*. Et peccatores saepe faciunt actus moraliter bonos, quibus ad justificationem disponuntur.

Objicies 2°. D. Hieronymus epist. 89. dicit, quod *bonum est continentia, malum est luxuria: inter utrumque indifferens, ambulare... sive enim feceris, sive non feceris, nec justitiam habebis, nec injustitiam*. Ubi *ly feceris*, denotat actum in individuo. Nihil enim fit, nisi in individuo.

Respondeo negando consequentiam. Quemadmodum enim Hieronymus, dum ait, continentiam esse bonum, sic vult esse bonum ex objecto, ut non neget male fieri in individuo, si fiat ob finem malum, v. g. vanam gloriam; sic dum ait, ambulare, esse actionem indifferentem, sic vult esse actionem indifferentem ex objecto, ut non neget male fieri in individuo, si fiat cum defectu debiti finis. Solum enim vult, quod sive actionem illam fecerimus, sive non fecerimus, nec justitiam habebimus, nec injustitiam, quantum est ex specie talis actionis. Quamvis enim nihil fiat, nisi in individuo; non tamen de solis individuis, sed etiam de solis speciebus & generibus, recte dicitur, quod fiant, in aliquo videlicet individuo suo, ut constat ex Genes. 1. *Fecit Deus bestias terra juxta species suas, & jumenta, & omne reptile terra in genere suo*.

Objicies 3°. Nazianzenus orat. 3. in Julian. ait, quod *non continuum panem dignus sit, qui laudem non meretur*.

Respondeo, vel hoc dicere propter actiones ex specie indifferentes, propter quas, specificè spectatas, nec poenam, nec laudem homo promeretur. Vel hoc dicere, propter actiones deliberatas secundum speciem suam, sed indeliberatas secundum defectum circumstantiae individuantis, relationis scilicet ad debitum finem ultimum. Quia dum deliberatè quidem homo ambulat, sed ex naturali oblivione, seu distractione & inadvertentia, citra negligentiam, omittit relationem ambulationis in Deum, non peccat ex defectu istius relationis; utpote indeliberato, atque adeo non voluntario. Isto proinde casu, ob naturalem indeliberationem, atque hoc sensu ob naturalem miseriam, ambulatio ipsius est indifferens in individuo; quod solum intendere videtur S. Bonaventura in 2. dist. 41. a. 1. q. 3. Sed non ideo vera esse definit assertio nostra, procedens de actibus plenè deliberatis; tam scilicet secundum rationem suam

suam specificam, quam secundum circumstantiam individuam debiti finis ultimi. Dari namque actus indeliberatos, in individuo indifferentes, nemo est qui negat.

105 Objicies 4°. Assertio nostra conscientias gravat, scrupulisque, imò peccatis innumerabilibus exponit; utpote secundum quam licitum non est pulchrum spectare campum, fragrantem rosam odorare, ob solam naturæ commoditatem, vel delectationem, ignem accedere, &c.

111 Respondeo negando antecedens. Neque enim assertio nostra conscientias gravat, sed levat, tradendo modum, ex amore debiti finis, suavius operandi, innumerabiliumque peccatorum omissionis sarcinam deponendi, quæ ab iis incuruntur, qui debitum in actionibus suis finem prætermittunt. De quibus S. Thomas intelligit verba ista Job 22. *Pe oper malitias tuas, & infinitas iniquitates tuas.* Intelligit (inquam) de peccatis omissionis, quæ infinita esse dicit, longèque plura, quam peccata commissionis.

106 Neque assertio nostra illicitum dicit, pulchrum spectare campum, vel fragrantem odorare rosam, nec omnes vitæ commoditates rejicit, & delectationes; sed docet eas ad finem debitum referendas; nec iis vetat uti, sed frui, dum docet eas assumi debere ut medium, non ut finem.

107 Per consequens assertio nostra horrida non est; sed ordinata, casta, & homine digna, dum eum dicere vult cum Philosopho Morali epist. 65. *Major sum, & ad majora natus, quam ut mancipium sim corporis mei.* Contraria verò assertio permittit inordinationem homine indignam, dum contra rationis ordinem, voluntatem, potentiarum reginam, iis potentiis permittit ancillari, quibus debet principari. Quod profectò facit, dum ipsi permittit agere propter delectationem sensibilem præcisè; atque adeò propter finem proprium facultatis inferioris. Hoc ipso namque permittit, ut major serviat minori, ratio concupiscentiæ obsequatur. Illa quippe potentia alteri servit, & subordinatur, quæ suum actum non exercet, nisi propter finem alterius, ut videre est in arte dolandi lapides, quæ idèò deservit ædificatoriæ, quia lapides non dolantur nisi ad finem ædificandi. Facultas proinde rationalis servit & subordinatur facultati animali, dum actus ipsius non fiunt nisi ob sensibilem delectationem, vel commoditatem, quæ est finis proprius facultatis animalis. Quod proinde illicitum merito Ecclesia declaravit per Decretum Innocentiæ XI. quo damnata est propositio octava & nona inter 65. Nec tamen idèò scrupulis & innumerabilibus peccatis conscientias exposuit.

108 Itaque ratio, seu facultas rationalis advigilare debet, ne voluptas sensibilis præcurrat; cum subsequi debeat: & ne assumatur ut finis, sed ut medium ad finem debitum. Quod si quando præcurrat, non propterea scrupulis an-

gi nos oportet, sed coram Deo confundi & humiliari; nec animus tristitiâ obrui debet; sed servire Domino in timore Sanctorum, qui nec obruit, nec turbat; sed humiliat, & humiliando sublevat: cor enim contritum & humiliatum non despicit Deus, sed tranquillum facit, dando ipsi pacem justorum, quæ in ipsis quoque timoribus, exuperat omnem sensum, ut benè Contenson. to. 3. dissert. 4. c. 2. specul. 3.

CAPUT XV.

Omnis actus in individuo bonus, ad debitumque finem ultimum relatus, meritorius est, saltem de congruo: nullus steriliter bonus.

DE congruo (inquam) quia ex propositionibus sexagesima secunda & sexagesima quinta à Pio V. damnatis constat, actus in individuo bonos, nullaque ex parte peccaminosos, per gratiam Spiritus sancti, nondum inhabitantis, fieri à peccatoribus, nondum justificatis, quibus ad justificationem disponuntur. Sola verò opera justorum, quæ fiunt à vivo Christi membro, per gratiam Spiritus sancti inhabitantis, meritoria sunt de condigno.

109 Probatum itaque assertio nostra 1°. ex D. Ba. filio n. 97. relato, aiente, quòd omnis actio, quæ nos ad inferiora per peccatum gravando non deducit, *habiles ad Deum accedendi, ad Deum tollit.* Omnis verò actio, nos ad Deum tollens, sine dubio meritoria est, saltem de congruo.

2°. Juxta Augustinum, & alios communiter Patres, nullus est actus in individuo bonus, nisi in Deum, tamquam finem ultimum, actu vel virtute relatus, ex verò sinceroque Dei propter se amore, uti demonstrabitur lib. 8. Sed nullus actus ejusmodi potest non esse salutatis, seu proficius ad salutem: cum verus Dei propter se amor nequeat non esse salutaris. Nihil quippe ad hoc requisitum ipsi deest: cum nequeat non esse ex gratia, saltem actuali, ut videbitur ibidem.

3°. Augustinus id evidenter docet omnibus locis, quibus nullum actum in individuo bonum agnoscit, nisi qui aliquo modo est ex fide (saltem inchoata) per charitatem operante. Fides namque & charitas, secundum Augustinum, sterilis esse non potest.

4°. Specialiter id tradit l. 4. contra Julian. c. 3. ubi non solum constanter assertit, nullos dari actus steriliter bonos, nullam veram justiciam sterilem, nullas veras virtutes steriles: sed & mirum quantum insurgit in Julianum, contrarium asserentem, ut demonstrabitur ibidem cap. . . Et ratio tantæ aversionis ipsius ab ejusmodi actibus, & virtutibus, est quia Pelagiana astutia idèò genus quoddam actuum naturaliter bonorum, ad vitam æternam sterilem, excogitavit & induxit, ut aliquem haberet colorem adstruendi aliquod in natura

initium, seu dispositionem ad gratiam. Ita præsertim Julianus apud Augustinum loco citato, ubi commentum istud, cum Semipelagianis proximè referendis, iisdem fundamentis stabilire conatur; quæ etiamnum allegant, qui actus naturali bonitate steriliter bonos hodie adstruunt. Primò utique, quòd natura, à Deo creata, arbor bona sit; adeòque fructus bonos efficere possit. Secundò, quòd non sit extincta tota vis naturæ; nec proinde extincta facultas efficiendi opera quædam facilia, sibi que proportionata, v. g. colendi parentes, afflictiis compatiendi, &c. Tertio, quòd in infidelibus, omni gratiâ supernaturali destituti, veræ non defuerint virtutes, ut patet in virginitate Vestalium, fortitudine Fabriciorum, Camillorum, &c. prout citato cap. 3. videre est, ubi Augustinus Juliani vastitatem, callidamque detegit machinationem, quâ genus hoc actuum naturaliter honestorum comminisceretur, ut initium aliquod in natura poneret ad gratiam: *Vis intelligi, hominem per se incipere sine gratia.... in quo enim vis hominem, sicut loqueris, ad aliquid generosi cordis stimulis incitari, in hoc eum non vis in Domino, sed in libero arbitrio gloriari; ac sic priorem dare, ut retribuat illi.* Eandem Semipelagianorum machinationem Hilarius refert in epist. ad Augustinum, præfixâ libro de prædestinat. Sanctior. Contendebant enim, *nullam. ut depravatam voluntatem, vel extinctam, ut non debeat, vel possit velle sanari, &c.*

114 Sic itaque asseruerunt genus illud actuum, naturaliter bonorum, ad vitam æternam sterilius, ut, eo posito, colore aliquo inferre possent, aliquam in natura dispositionem, licet improportionatam, ad gratiam; quæ proinde aliquo modo daretur secundum merita, ut Augustinus observat l. de prædest. Sanct. c. 2. his verbis: *Videte, si aliud agitur isto modo, nisi ut gratia Dei secundum merita nostra deur quolibet modo.* Meritò dicit, *quolibet, sive aliquo modo.* Neque enim hæretici solliciti esse solent de modo, dummodò errorem suum tueri quæant, quolibet demùm modo.

115 Nec certè, posito illo actuum naturaliter bonorum genere, v. g. naturali Dei propter se dilectione, arguta ipsorum prorsus infundata fuisset, quâ prætendebant, homines, per ejusmodi actus, ad gratiam aliquo modo disponi, Deoque aliquam dare occasionem, ipsis aliquo modo retribuendi, atque hoc saltem sentu, aliquo modo, licet imperfecto, & improportionato, gratiam promereri, ob rationem Prolegom. 6. c. 13. allatam. Vidit proinde aquilinis oculis suis consequentiam istam Augustinus, nec legitimam esse negavit, imò fundatam agnovit lib. 4. contra Julian. c. 3. cum dixit: *Ab sit, ut Deus bonus, à quo securis paratur arboribus non facientibus fructum, excidat, & in ignem mittat arbores bonas, &c.* Quia, ut ibidem ait: *Arbores bonæ sunt, quarum fructus boni sunt, & debent Deo placere, &c.* Totis proinde viribus impugnavit antece-

dens, ne colorem, aut verisimilitudinem istud haberet consequens. Totis (inquam) viribus infectatus est actus, quos Julianus prætendebat steriliter bonos. Nec potuit non infectari, salvo principio suo (quod ut certum statuit) de gratiæ necessitate, nedum ad singulos actus in individuo bonos; sed & ad vitandum, ne in omnibus quæ facimus, aliqua ex parte peccemus. Quam gratiæ necessitatem statuit in locis Prolegom. 4. c. 19. relatis, & ampliùs in locis l. 8. c. 29. 30. & 32. referendis.

Er hinc 5°. Probatur assertio: quia omnis actus, in individuo bonus; ad debitumque proinde finem ultimum relatus, ex gratia procedit, secundum Augustinum, & constat ex Scripturis, Conciliis, SS. Pontificibus, Patribus, & rationibus Theologicis eodem lib. 8. c. 29. §. 1. 2. & 3. exhibendis. Atqui omnis actus, ex gratia procedens, meritorius est, saltem de congruo; nullus verò sterilis, seu steriliter bonus. Deus namque, cui bona cuncta placent, vacuum & inanem esse non finit ullum actum ex gratia factum, in obsequium suum, ne potum quidem aquæ frigidæ, ut constat ex Evangelio.

6°. Omnis actus, quatenus ex gratia, est supernaturalis: Ergo proportionatus ad meritum, saltem congruum, præmii supernaturalis.

7°. Ex doctrina Aquinatis, non uno loco hac in re Augustino concinentis. Siquidem in 1. dist. 1. q. 3. ad 3. idè nullum agnoscit actum deliberatum, indifferentem in individuo, quia omnis actus deliberatus, vel est referibilis in Deum, vel non? Si non, est peccatum. Si sic: vel refertur in Deum, vel non refertur? Si non refertur, est actus otiosus; adeòque peccaminosus. Si refertur, est meritorius, etiam de condigno, suppositâ gratiâ gratum faciente: *Si refertur (inquit) in Deum, suppositâ gratiâ, meritorius est. Si autem non est referibilis, peccatum est. Si autem est referibilis, & non refertur, vanus est.*

Deinde nullum & ipse actum, in individuo bonum, agnoscit, nisi ex gratia actuali, ut constat ex testimoniis ipsius l. 8. cap. 29. & 34. allegandis. Nullum igitur agnoscit, nisi meritorium, saltem de congruo.

Ad hæc 1. 2. q. 21. a. 4. ex professo tractans quæstionem: *Utrum actus humanus, in quantum est bonus, vel malus, habeat rationem meriti, vel demeriti apud Deum?* In argumento *Sed contra* arguit sic: *Dicitur Eccle. ult. cuncta que sunt adducet Deus in judicium, sive bonum, sive malum. Sed judicium importat retributionem, respectu cuius meruum, vel demeritum dicitur. Ergo omnis actus bonus, vel malus, habet rationem meriti, vel demeriti apud Deum.* Deinde in corp. dicit, quòd actus alicujus hominis habet rationem meriti secundum quod ordinatur ad Deum. Atqui omnis actus, in individuo benè factus, ordinatur ad Deum. Aliàs non benè fieret, sed malè. *Est enim debitum, ut ad finem ultimum omnes actus nostri refer-*

referantur. Ibidem. Quia, ut ait auctor, totum quod homo est, & quod potest, & habet, ordinandum est ad Deum. Unde concludit: Et ideo omnis actus humanus bonus, vel malus, habet rationem meriti vel demeriti apud Deum, quantum est ex ipsa ratione actus, id est, quantum est ex ratione operis, præscindendo à statu operantis, an scilicet sit, vel non sit in statu gratiæ gratum facientis. Quem statum S. Doctor requirit ad meritum simpliciter dictum, seu condignum. De quo proinde intelligendus est, siquando contrarius videatur.

121 Præterea S. Doctor ibidem q. 114. a. 4. dicit, quod meritum vite æternæ primo pertinet ad charitatem; ad alias autem virtutes secundario, secundum quod earum actus à charitate imperantur. Unde sic argumentor: Omnis actus in individuo benè factus, vel est charitatis, vel à charitate imperatus, juxta S. Doctorem (neque

enim admittit actum in individuo benè factum, nisi relatum in Deum finem ultimum: quod secundum ipsum pertinet ad charitatem); sed omnis actus, qui vel est charitatis, vel à charitate imperatus, est meritorius: cum meritum primo pertineat ad charitatem. Ergo.

Denique 2. 2. q. 104. dicit, quod *quæcumque virtutum opera ex hoc sunt meritoria apud Deum, quod sunt ut obediatur voluntati divinæ.* Sed quæcumque sunt finaliter propter Deum (uti sunt omnia opera in individuo bona, seu benè facta) sunt (saltem virtualiter) ut obediatur voluntati divinæ; utpote quæ vult, ut omnia fiant propter Deum. Enimverò omnia opera in individuo benè facta sunt ex charitate, seu Dei propter se amore. Caritas autem, seu Dei propter se amor, omnia facit quia placita sunt Deo.

LIBER QUARTUS.

Amor circumspectus.

Quisquis ordinatè amat, aspiciat quod aspiciendum est, ne quid ordinationi desit amoris, ne quid bonitatis desit actionis. Neque enim ex passione agit, vel ex impetu, sicut bruta. Advigilat, ne sensualitas premat, ne ira excandescat, ne insolescat auctoritas, ratio evagetur, fugiat prudentia, labatur lingua. Quia motus ipsius præcedit ordinatio & trutinæ debite circumspectionis. Considerat omnes circumstantias operis, ne quid ei debitum desit, & ne indebitum adsit. Omnem electionem executionemque ipsius trina hæc prævenit consideratio: *An liceat? deinde, an deceat? postremo, an expediat?* uti Doctor Mellissius considerandum monet. Quippe, ut lib. 4. de considerat. c. 4. ait: *turpe est tibi sepius retractare quod feceris, & iudicium tuum frequenter periclitari non decet. Diligenter proinde omne quod faciendum est, tracta apud te... tracta ante factum: quia post factum sera retractatio est.* Nec istam considerationem ordinatè amans prætermittit, eo quod nisi actus suos, quamlibet ex objecto bonos, in debitum referat finem, cæterisque debitis ornet circumstantiis, seminabit multum, sed inferet parum; comedet, & non satiabitur; biberit, & non inebriabitur; operietur, & non calefiet; mercedes congregabit, easque mittet in sacculum pertusum. Ad quod præcavendum operæ pretium est sequentia de humanorum actuum circumstantiis observare.

CAPUT I.

Circumstantiarum natura.

1 Circumstantia est particularis conditio actus humani, extra substantiam ipsius existens;
Tom. I.

aliquid tamen ad moralitatem, seu bonitatem vel malitiam ipsius conferens. Actus quippe humani, ultra primariam bonitatem, vel malitiam, quam habent ex objecto, alteram secundariam habent ex circumstantiis. Nam sicut in rebus naturalibus non invenitur tota plenitudo perfectionis ex forma, quæ dat speciem (ait Aquinas 1. 2. q. 18. a. 3.) sed multum superadditur ex supervenientibus accidentibus; sicut in homine, ex figura, colore, & aliis: ita dicendum de actione, cujus perfectio non tota consistit in sua specie primaria (quæ petitur ex objecto) sed aliquid additur ex his quæ adveniunt tamquam accidentia quadam. Et huiusmodi sunt circumstantiæ debite.

Porrò ista secundaria bonitas, vel malitia, quæ ex circumstantiis provenit, aliquando est specifica, seu mutans speciem; aliquando solum aggravans, vel diminuens intra eandem speciem. Quod enim dentur circumstantiæ speciem mutantes, Tridentinum sess. 14. c. 5. & can. 7. declarat, dum ait, necessariò confitendas esse circumstantias, quæ speciem peccati mutant.

Neque contra rationem circumstantiæ, id est, accidentis, quæ talis, est dare speciem secundariam, & accidentalem (quæ utique supponit actum in specie primaria, in genere moris jam constitutum) licet sit contra rationem circumstantiæ, dare speciem primariam. Hoc namque usque adeò spectat ad objectum, ut siquando circumstantia det actui primam speciem, in genere moris, quatenus eam dat, esse definit circumstantia, objectivæ rationem fortiatur, ut S. Thomas tradit 1. 2. q. 19. a. 10. ad 2. Circumstantia quippe, vanæ gloriæ v. g. quatenus eleemosynæ ob eam factæ,